

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

Educació emocional i educació inclusiva: la realitat del CEIP Badies.

Andrea Ruiz Espinar

Grau d'educació primària

Any acadèmic 2020-21

DNI de l'alumne: 43200489A

Treball tutelat per Maria Isabel Vila Córdoba

Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'educació

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No

Agraïments

*Gràcies a totes les persones que m'han acompanyat
durant el meu procés d'aprenentatge,
que han confiat en mi i han fet possible aquest treball.*

RESUM

L'educació emocional i inclusiva són dos factors fonamentals per a la construcció de l'escola que volem. D'aquesta manera, amb aquest treball es realitza una investigació que té com a objectiu conèixer la realitat d'un centre educatiu de primària de Mallorca, pel que fa a l'educació emocional i inclusiva, així com la manera en que es du a terme. Aquesta investigació s'ha realitzat mitjançant una metodologia qualitativa. Els instruments utilitzats han estat qüestionaris presentats a docents i famílies, una entrevista a la directora del centre i la recerca documental. Els resultats obtinguts mostren la importància que tenen les emocions en l'aprenentatge i la manera de treballar del centre, sense oblidar l'opinió que tenen els docents i les famílies. Pel que fa a les conclusions principals, cal destacar que al CEIP Badies, té present que l'educació inclusiva ha d'oferir una completa formació emocional de qualitat per poder formar a persones diverses i emocionalment intel·ligents.

Paraules clau: Educació emocional, educació inclusiva, emocions, aprenentatge, educació primària.

ABSTRACT

Emotional and inclusive education are two key factors in building the school we want. Thus, with this work, a research is carried out with the aim of knowing the reality of a primary school in Mallorca in terms of emotional and inclusive education, as well as the way in which this implemented. This research has been analyzed following a qualitative methodology. Surveys and other interviews to teachers and families have been carried out in order to know the results of study, an interview with the director of the center and documentary research. To know the results of study show the relevance of emotions in learning and the way a center works, without forgetting the opinion of teachers and families. The main conclusions of this paper show that CEIP Badies acknowledge that inclusive education must offer complete emotional training in order to foment diverse and emotionally intelligent people.

Keywords: Emotional education, inclusive education, emotions, learning, primary education.

ÍNDEX I PAGINACIÓ

1. Introducció.	
1.1 Justificació.....	7
1.2 Objectius.....	8
2. Marc teòric.	
2.1 Marc legislatiu: Educació inclusiva actual a Espanya.....	9
2.2 Educació emocional i Educació inclusiva: eines per a la pràctica.....	13
2.2.1 El Disseny Universal d’Aprentatge.....	13
2.2.2 La Guia d’educació inclusiva.....	15
2.2.3 Els jocs.....	16
2.3 Educació Inclusiva: L’escola que volem.....	17
2.4 Emocions.....	19
2.4.1 Intel·ligències múltiples.....	21
2.4.2 Intel·ligència emocional.....	23
2.4.3 Educació emocional.....	25
2.5 Emocions a l’aula de primària. Com repercuteix a l’aprenentatge?.....	27
2.6 Emocions, un factor més per la inclusió.....	30
3. Metodologia utilitzada per desenvolupar el treball.	
3.1 Recerca i recollida d’informació.....	31
3.2 Eines per la recollida d’informació.....	32
3.2.1 Qüestionaris.....	33
3.2.2 Entrevista.....	34
3.3 Dades del centre on es realitza la investigació.....	35
4. Resultats.....	35

5. Conclusions.....	46
6. Referències bibliogràfiques.....	49
7. Annexos.....	53

ÍNDIX DE TAULES I FIGURES

Taula 1: Principis del DUA.....	14
Taula 2: Inclusió requereix vs Inclusió significa.....	18
Taula 3: Classificació de les emocions.....	20
Taula 4: Les vuit intel·ligències de la teoria de H. Gardner.....	21
Taula 5: Criteris de Howard Gardner.....	22
Taula 6: Competències de la IE.....	25
Taula 7: Etapes del procés d'investigació qualitatiu.....	32
Taula 8: Realització del qüestionari.....	33
Taula 9: Punts de l'entrevista.....	34
Taula 10: Respostes de la pregunta 2.....	36
Taula 11: Respostes de la pregunta 4.....	37
Taula 12: Respostes de la pregunta 6.....	38
Taula 13: Respostes de la pregunta 8.....	40
Taula 14: Respostes de la pregunta 11.....	42
Taula 15: Respostes de la pregunta 2.....	43
Taula 16: Respostes de la pregunta 6.....	45
Figura 1: Educació emocional: continguts i competències.....	26
Figura 2: Resposta de la pregunta 1.....	36
Figura 3: Resposta de la pregunta 3.....	37
Figura 4: Resposta de la pregunta 5.....	38
Figura 5: Resposta de la pregunta 7.....	40
Figura 6: Resposta de la pregunta 9.....	41
Figura 7: Resposta de la pregunta 1.....	43
Figura 8: Resposta de la pregunta 3.....	44
Figura 9: Resposta de la pregunta 4.....	44
Figura 10: Resposta de la pregunta 5.....	45

1. Introducció.

1.1 Justificació.

Al llarg de la meva formació en el Grau d'educació primària m'han interessat molt dos aspectes en concret que considero imprescindibles per a l'educació que volem construir: l'Educació Emocional i l'Educació Inclusiva.

A les pàgines següents es presenta el treball de fi de grau "*Educació emocional i educació inclusiva: La realitat del CEIP Badies*". El món de l'educació està canviant a poc a poc, i encara queda molt de camí per fer, molts de canvis per aconseguir tenir una educació inclusiva a totes les escoles. El model educatiu, al llarg de la història es basava en classes magistrals on els docents tenien tots els coneixements que ensenyaven als seus alumnes, els quals realitzaven un aprenentatge més passiu. El model educatiu actual parteix que l'alumne és el protagonista del seu aprenentatge i el docent fa de guia en el procés. A més, es pretén formar als infants en competències per a la vida, és a dir, l'escola ha d'oferir un gran bagatge de coneixements, experiències i valors que prepararan a l'alumne per estar en una futura societat.

Per aquest motiu, considero que a part dels coneixements marcats pel currículum, l'escola ha de ser el lloc on es permeti la construcció de persones emocionalment intel·ligents i suficientment preparades per superar els reptes que els hi posi la vida, sent necessari una educació emocional a les aules dels centres educatius.

Aquesta ensenyança emocional i els altres aprenentatges curriculars s'han de donar des de la inclusió, dissenyant activitats que permetin la presència, participació i progrés de tots els alumnes. Eliminant així les barreres que dificultin l'aprenentatge i creant espais d'aprenentatge on els alumnes es puguin desenvolupar emocionalment i intel·lectualment.

Al llarg d'aquestes pàgines trobarem la següent distribució: el primer apartat fa referència a la introducció on podem trobar la justificació i els objectius, al segon

apartat es situa el marc teòric amb els conceptes que són necessaris per desenvolupar el treball. Al tercer apartat ja parl de la metodologia utilitzada, així com les eines i el procés a seguir. A continuació, al quart apartat trobam els resultats obtinguts que s'analitzaran al següent apartat, el cinquè amb les conclusions. Per acabar, es situen les referències bibliogràfiques i els annexos.

Per tant, tornant al tema que es tractava, ja sabem que no tots expressam les emocions de la mateixa manera i les activitats d'educació emocional que plantejam per a les aules de primària han de tenir en compte aquesta diversitat, per tant, la meua pregunta ara és: actualment, es treballa l'educació emocional a les aules de primària? Es fa de manera inclusiva?, de quina manera es du a terme? Quina és la realitat d'un centre? Al llarg del treball obtindrem les respostes a les preguntes plantejades.

1.2 Objectius.

OBJECTIU GENERAL:

L'objectiu principal del treball és analitzar i conèixer la realitat de l'educació emocional i la inclusió a un centre de Mallorca.

OBJECTIUS ESPECÍFICS:

Els objectius específics amb els quals es desenvolupa el present treball són els següents:

- Identificar si realment és necessària l'educació emocional com a un recurs per aconseguir una completa formació dels alumnes.
- Contrastar informació entre el centre i les famílies, pel que fa a l'educació emocional i inclusiva.
- Investigar com es treballa l'educació emocional i inclusiva a un centre educatiu de Mallorca.
- Contrastar l'opinió dels docents pel que fa a l'educació emocional i inclusiva.

2- Marc teòric.

2.1 Marc legislatiu: Educació inclusiva actual a Espanya.

Al llarg de la història l'educació ha passat per una sèrie d'etapes en el que han destacat diferents models educatius com són l'exclusió, la segregació, la integració fins a arribar a la inclusió. Durant aquests períodes trobam diferents lleis, començant per la llei Moyano de 1857 fins a l'actual llei orgànica per a la millora de la qualitat educativa (LOMQE) de 2013.

Durant aquesta evolució en el temps, ja podem trobar alguna llei que comença a introduir el concepte d'inclusió, com és la llei Orgànica de l'Educació (LOE) de 2006. Amb aquesta llei, s'afirma el següent canvi.

Se produce un cambio significativo respecto a lo que entonces se conocía como integración escolar, y pasa a hablarse de principio de normalización e inclusión, basándose para ello en la no discriminación y la igualdad efectiva en el acceso y la permanencia en el sistema educativo. Del principio de integración se pasa al de inclusión como un paso más en la equiparación de las personas con alguna discapacidad con el resto. Este concepto de inclusión recoge con mayor nitidez la idea de que todos los niños deben de estar incluidos en la vida educativa y social (Lorenzo, 2009, p.504).

L'any 2013 es va aprovar la llei orgànica 8/2013 que modifica l'anterior LOE. Així, la llei educativa actual LOMQE (2013), igual que les anteriors, es troba emmarcada dins el sistema educatiu espanyol.

Artículo 2 bis. Sistema Educativo Español.

1. Se entiende por Sistema Educativo Español el conjunto de Administraciones educativas, profesionales de la educación y otros agentes, públicos y privados, que desarrollan funciones de regulación, de financiación o de prestación de servicios para el ejercicio del derecho a la educación en España, y los titulares de este derecho, así como el conjunto de relaciones, estructuras, medidas y acciones que se implementan para prestarlo (Ley Orgánica 2/2006, p.16).

La LOMQE introduirà poques novetats pel que fa a la inclusió, així en l'article que tenim disponible (García, 2017) s'indica que aquesta llei marca un gran canvi en el sentit educatiu que tenia la LOE, no és un text nou, ja que es varen introduir modificacions respecte a la llei anterior (p. 260).

Pel que fa a l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu trobam la següent secció:

Sección Cuarta. Alumnado con dificultades específicas de aprendizaje.

Artículo 79. bis. Medidas de escolarización y atención.

1-Corresponde a las Administraciones educativas adoptar las medidas necesarias para identificar al alumnado con dificultades específicas de aprendizaje y valorar de forma temprana sus necesidades.

2-La escolarización del alumnado que presenta dificultades de aprendizaje se regirá por los principios de normalización e inclusión y asegurará su no discriminación y la igualdad efectiva en el acceso y permanencia en el sistema educativo.

3-La identificación, valoración e intervención de las necesidades educativas de este alumnado se realizará de la forma más temprana posible, en los términos que determinen las Administraciones educativas (Ley Orgánica 2/2006, p.56).

A més, m'agradaria destacar l'apartat V del preàmbul que esmenta l'educació inclusiva, el qual s'afirma:

Esta mejora en los niveles de educación debe dirigirse también a las personas con discapacidad, a quienes se les habrá de garantizar una educación y una formación inclusivas y de calidad en el marco de la iniciativa «Juventud en movimiento», planteada por la propia Estrategia Europea para un crecimiento inteligente (Ley Orgánica 8/2013, p.6).

Per aquest motiu (López-Melero, 2016) ja indica al seu document que es tindrà en compte els drets de les persones amb discapacitat, adoptada per les Nacions Unides en

desembre de 2006 a la Convenció Internacional sobre el Dret de les Persones amb Discapacitat, vigent en Espanya des de maig de 2008 (p.170).

En aquesta Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat (2006) s'afirma el següent:

1. Los Estados Partes reconocen el derecho de las personas con discapacidad a la educación. Con miras a hacer efectivo este derecho sin discriminación y sobre la base de la igualdad de oportunidades, los Estados Partes asegurarán un sistema de educación inclusivo a todos los niveles así como la enseñanza a lo largo de la vida... (Art. 24, Convención Internacional sobre los Derechos de las Personas con Discapacidad, 2006, p.18)

Per aquest motiu, com esmenta al seu article (López-Melero, 2016) Espanya es va comprometre el maig de 2008 en aplicar els drets tractats a la Convenció Internacional, però encara i així, la LOMQE no ho contempla (p.172).

A Espanya, actualment hi ha un projecte de llei que modifica la llei orgànica 2/2006 del 3 de maig (LOE). Segons el ministeri d'educació i formació professional la nova llei LOMLOE (2019) té com a objectiu:

Reforzar la equidad y la capacidad inclusiva del sistema, cuyo principal eje vertebrador es la educación comprensiva. La ciudadanía reclama un sistema educativo moderno, más abierto, menos rígido, multilingüe y cosmopolita que desarrolle todo el potencial y talento de nuestros jóvenes (LOMLOE, 2019, p.5).

També, en el text legislatiu es redacten les següents modificacions pel que fa als aspectes inclusius:

Artículo único. Modificación de la ley orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación.

a) El cumplimiento efectivo de los derechos de la infancia según lo establecido en la Convención sobre los Derechos del Niño, adoptada por Naciones Unidas el 20 de noviembre de 1989, ratificada el 30 de noviembre de 1990, y sus

Protocolos facultativos, reconociendo el interés superior del menor, su derecho a la educación y la obligación del Estado de asegurar sus derechos.

a bis) La calidad de la educación para todo el alumnado, sin que exista discriminación alguna por razón de nacimiento, sexo, origen racial o étnico, discapacidad, edad, enfermedad, religión o creencias, orientación sexual o identidad de género o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.

b) La equidad, que garantice la igualdad de oportunidades para el pleno desarrollo de la personalidad a través de la educación, la inclusión educativa, la igualdad de derechos y oportunidades, también entre mujeres y hombres, que ayuden a superar cualquier discriminación y la accesibilidad universal a la educación, y que actúe como elemento compensador de las desigualdades personales, culturales, económicas y sociales, con especial atención a las que se deriven de cualquier tipo de discapacidad, de acuerdo con lo establecido en la Convención sobre los Derechos de las Personas con Discapacidad, ratificada en 2008, por España.» (Boletín Oficial de las Cortes Generales, 2020, p.14).

Artículo 19. Principios pedagógicos.

1. Se pondrá especial énfasis en garantizar la inclusión educativa de todo el alumnado, en la atención personalizada, en la prevención de las dificultades de aprendizaje y en la puesta en práctica de mecanismos de refuerzo tan pronto como se detecten estas dificultades (Boletín Oficial de las Cortes Generales, 2020, p.21).

En conclusió, encara queda molt per fer pel que fa a la legislació de l'educació inclusiva a Espanya, podem observar que encara hi ha una clara divisió entre les persones amb discapacitat i les persones que no tenen discapacitat. Per aquest motiu, s'han de redactar lleis que assegurin la presència, participació i progrés de tots els alumnes, lleis que garanteixin el dret que tots som iguals. En definitiva, s'ha de crear un sistema que es basi en l'equitat i on es vegi la diversitat com una riquesa per al món que volem.

2.2 Educació emocional i Educació inclusiva: eines per a la pràctica.

Als apartats següents, una sèrie d'autors ens justificaran la importància que raó i emoció són conceptes que han d'estar junts per millorar l'aprenentatge dels infants. Per tant, és necessària la formació de docents en educació inclusiva i emocional, per poder aplicar-lo posteriorment a les aules.

Ja tenim a la nostra disposició un conjunt d'eines que ens fa possible realitzar pràctiques inclusives dins les aules, i que ens ajuden a organitzar i programar la pràctica docent, a continuació es citen algunes d'elles, i per concloure aquest apartat farà referència als jocs, imprescindibles per al desenvolupament complet dels alumnes.

2.2.1 El Disseny Universal d'Aprenentatge.

El concepte de Disseny Universal (DU) té els seus orígens en l'arquitectura de la dècada de 1970 als Estats Units. Va ser Ron Mace qui el va utilitzar per primera vegada i el va definir així (CUD, 1997, citat a Alba, Sánchez i Zubillaga, 2014) “Diseño de productos y entornos que cualquier persona pueda utilizar, en la mayor medida posible, sin necesidad de una adaptación posterior destinada a un público específico” (p.5). En definitiva, aquest autor va ser el precursor de pensar en una societat per a tots, construint espais on tothom pugui beneficiar-se sense necessitat de realitzar adaptacions.

Pel que fa a l'àmbit de l'educació (Alba, Sánchez i Zubillaga, 2014) indiquen que el Disseny Universal d'Aprenentatge (a partir d'ara DUA) és un enfocament que aplica els principis del DU al disseny del currículum dels diferents nivells educatius, a més, va estar desenvolupat pel Centre de Tecnologia Especial Aplicada (CAST). Els seus fundadors, David H. Rose i Anne Meyer varen desenvolupar l'aplicació del DUA a l'aula mitjançant els darrers avanços en neurociència aplicada a l'aprenentatge, investigació educativa i les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC)(p.8).

La neurociència aplicada a l'aprenentatge és un dels aspectes més importants del DUA, de tal manera que es pot afirmar el següent:

Las investigaciones sobre el cerebro, las redes de aprendizaje y las aportaciones de la tecnología de la imagen que permiten visualizar o recoger imágenes de la actividad cerebral que se produce cuando una persona realiza cualquier tarea de aprendizaje, como puede ser leer o escribir. Esta tecnología permitió identificar tres redes diferenciadas que intervienen en los procesos de aprendizaje: Red de reconocimiento (el "qué" del aprendizaje), red estratégica (el "cómo" del aprendizaje), y la red afectiva (la implicación en el aprendizaje)(Rose i Meyer, 2002, citat a Alba, 2012,p.3).

A partir d'aquestes investigacions varen sorgir els tres principis del DUA (Rose i Meyer, 2002, citat a Alba, 2012, p.19) imprescindibles per l'ensenyança que són els que podem observar a la taula 1:

Taula 1: *Principis del DUA*

PRINCIPIOS DEL DUA	
Proporcionar múltiples mitjans de representació	Recomana presentar la informació als alumnes de diferents maneres perquè sigui accessible a tothom
Proporcionar múltiples mitjans d'acció i expressió	Consisteix a proporcionar als estudiants diferents maneres d'interactuar amb els materials i d'expressar allò que ha après de diferents maneres
Proporcionar múltiples mitjans d'implicació	Fa referència a captar la motivació de l'alumnat, tenint en compte que a cada individu les seves motivacions són diferents

Font: Elaboració pròpia.

El DUA és una eina que tots els docents han de tenir present quan es dissenya o es programen activitats. Però, fent referència a la intervenció a l'aula en educació emocional, també s'han de tenir en compte els conceptes de la taula 1. Ja que en moltes ocasions trobam activitats per treballar la competència emocional, però que no té present la diversitat, així:

Son abundantes los programas elaborados para su intervención en las aulas en todas las etapas educativas (INTEMO, GROP, PIECE, PIECE-MO, etc.), sin embargo, en ninguno de ellos se trabaja la educación emocional para mejorar la convivencia desde un modelo como el Diseño Universal para el Aprendizaje que responde a perspectivas inclusivas y aporta grandes beneficios a esta temática tan personal (Sánchez-Ávila, 2018, p.19).

Per tant, la funció del docent per a dur a terme una bona pràctica inclusiva serà dissenyar i programar activitats basant-se en els principis del DUA. Sense oblidar que la part emocional també és imprescindible dur-la a terme mitjançant aquest recurs, d'aquesta manera es permet una educació per a tots i totes. En definitiva (Sánchez-Ávila, 2018) la diversitat d'emocions que experimenten els infants fa necessari el treball de l'educació emocional dins d'una perspectiva inclusiva i d'equitat a través del DUA (p.20).

2.2.2 La guia d'educació inclusiva.

Un altre material que tenim disponible i que els centres i docents han d'utilitzar per a la construcció d'un centre educatiu inclusiu és l'*Index for Inclusion* (Booth i Ainscow, 2000) o guia d'educació inclusiva que es planteja de la manera següent:

Material de apoyo al proceso de avance hacia la inclusión, el Index se fundamenta en partir de los conocimientos previos y los intereses de la comunidad educativa e implicar en el cambio al conjunto de la comunidad educativa (incluyendo familias y alumnado), lo que le confiere un carácter especialmente sugerente (Duran, Echeita, Giné, Miquel, Ruiz i Sandoval, 2005, p.464).

Per una banda (Echeita i Sandoval, 2007) indiquen que aquest recurs serveix per saber en quin grau d'orientació inclusiva es troben els seus projectes educatius, curriculars i pràctiques d'aula, fent més fàcil la identificació de barreres que dificulten l'aprenentatge dels alumnes i no permeten la presència, participació i progrés de tots. Per altra banda, serveix de guia per iniciar i mantenir el procés cap a un centre inclusiu (p.9).

La guia d'educació inclusiva ens dóna tres dimensions amb els quals hem de treballar, que són les cultures, polítiques i pràctiques. Aquests tres aspectes han d'estar enfocats cap a la construcció d'un centre inclusiu, primer hem de saber els recursos que tenim al centre, és a dir, saber allò que tenim, i després marcar cap a on volem anar. Es tracta d'un treball col·lectiu on intervé l'equip directiu, els docents, les famílies i els alumnes. Recordem que la inclusió és un procés que engloba a tota la comunitat.

Com s'ha esmentat anteriorment, aquesta guia ens indica el camí que s'ha de seguir per a la construcció d'un centre inclusiu. Però, pel que fa a l'educació emocional, és un altre recurs amb el qual hem de comptar. Ja que, seguint les seves indicacions podem dissenyar activitats d'educació emocional pensades per la diversitat. D'aquesta manera, l'objectiu de l'escola actual és oferir a la diversitat una educació completa i de qualitat:

Los valores inclusivos tienen que ver con el desarrollo integral de la persona, incluyendo los sentimientos y las emociones; a través del enriquecimiento del espíritu humano, y de la alegría de comprometerse con el aprendizaje, la enseñanza y las relaciones personales (Booth i Ainscow, 2011, p.29).

Per tant, l'educació emocional com també la resta de programacions o activitats que es duen a terme a un centre educatiu s'han de dissenyar partint de recursos com la guia d'educació inclusiva, d'aquesta manera complirem l'objectiu de l'escola actual.

2.2.3 Els jocs.

Un aspecte molt important és el joc, aquests tenen un caràcter fonamental en les nostres vides, així com afirma López-Chamorro (2010) "El juego es una actividad presente en todos los seres humanos. Habitualmente se le asocia con la infancia, pero lo cierto es que se manifiesta a lo largo de toda la vida del hombre, incluso hasta en la ancianidad" (p.19).

Ja a l'antiguitat clàssica (López-Chamorro, 2010) pensadors com Plató i Aristòtil ja donaven importància al fet d'aprendre jugant (p.19). Al llarg de la història altres autors com Garver o Bruner també es varen mostrar partidaris dels jocs (Dris, 2010), ja que afavorien el procés socialitzador, es produeix una millora de la creativitat,

augmenta la motivació, etc (p.7). Per altra banda, un autor destacat és Piaget que mitjançant les seves observacions clíniques s'afirma el següent:

Relaciona el desarrollo de los estadios cognitivos con el desarrollo de la actividad lúdica: las diversas formas de juego que surgen a lo largo del desarrollo infantil son consecuencia directa de las transformaciones que sufren paralelamente las estructuras cognitivas del niño. De los dos componentes que presupone toda adaptación inteligente a la realidad y el paso de una estructura cognitiva a otra, el juego es paradigma de la asimilación en cuanto que es la acción infantil por antonomasia, la actividad imprescindible mediante la que el niño interacciona con una realidad que le desborda (López-Chamorro, 2010, p.20)

Per tant, l'aula ha de ser un espai actiu, que permeti als infants jugar de manera lliure. Així, es podrà donar pas al desenvolupament afectiu, a la motricitat, la intel·ligència, la creativitat com he esmentat anteriorment i establir relacions amb els altres companys, sigui amb el joc simbòlic o joc cooperatiu.

Hi ha moltes maneres de treballar l'educació emocional a l'aula, això dependrà de la intervenció que vulgui fer el docent. Una manera d'introduir-la dins l'aula és mitjançant el joc, preparant activitats que tenguin present els conceptes tractats anteriorment (el DUA, la guia d'educació emocional, entre altres) però és imprescindible que ho fem de manera inclusiva, respectat el ritme d'aprenentatge de cada alumne. El fet de treballar el joc a l'educació emocional (López-Chamorro, 2010) produeix el desenvolupament emocional on es millora el desenvolupament subjectiu de l'infant, la satisfacció emocional, control de l'ansietat i de l'expressió simbòlica de l'agressivitat i també la millora de la resolució de conflictes (p.24).

Per finalitzar, a les nostres aules hem de treballar de diverses maneres, però tenint en compte la diversitat. Utilitzant el joc com un recurs molt ric i que utilitzam al llarg de la vida.

2.3 Educació inclusiva. L'escola que volem.

L'escola inclusiva és l'escola de tots, aquella que accepta la diversitat, la diferència entre les persones, acull a tots i totes, els fa participants del seu propi aprenentatge, i a més fomenta l'equitat.

Així la UNESCO defineix l'educació inclusiva de la següent manera:

Proceso de abordaje y respuesta a la diversidad de las necesidades de todos los alumnos a través de la creciente participación en el aprendizaje, las culturas y las comunidades, y de la reducción de la exclusión dentro y desde la educación. Implica cambios y modificaciones en los enfoques, las estructuras, las estrategias, con una visión que incluye a todos los niños de la franja etaria adecuada y la convicción de que es responsabilidad del sistema, regular y educar a todos los niños (UNESCO, 2005, citat en Muntaner Guasp, 2009, p.36).

Com s'ha esmentat a l'apartat anterior del marc legislatiu, al llarg de la història de l'educació s'ha passat per diferents models educatius. La inclusió (Bisquerra, 2012) és un concepte que va sorgir als anys noranta per substituir el terme anterior (*integració*), i fa referència a la manera en la qual l'escola dona resposta a la diversitat (p.2).

A la taula 2, realitzada segons UNESCO (2005) es pot veure allò que la inclusió requereix i allò que la inclusió significa.

Taula 2: *inclusió requereix vs inclusió significa*

INCLUSIÓ REQUEREIX	INCLUSIÓ SIGNIFICA
Donar la benvinguda a la diversitat	La inclusió és un procés
Donar beneficis a tots els alumnes, no només fa referència als exclosos	Fa referència a la identificació i eliminació de les barreres de l'aprenentatge i la participació
Tots els infants estan a l'escola, on ningú és exclòs	La inclusió fa referència a la presència, participació i progrés de tots els alumnes
Oferir la igualtat d'accés a l'educació sense donar certs recursos per a certes categories de persones	La inclusió fa un èmfasi en el grup d'alumnes que tenen un alt risc de marginació, exclusió o baix rendiment

Font: Elaboració pròpia.

Tenint en compte el punt esmentat anteriorment, l'educació inclusiva és un procés de canvi cap a una escola per a TOTS. Respecte a aquest concepte (tots), estem parlant de la inclusió al centre educatiu dels alumnes, les famílies i els docents. Com afirmen Bell-Rodríguez, Benito-Martínez i Illán-Romeu (2010) “La interrelación familia-escuela-comunidad resulta imprescindible para el logro de los altos propósitos de la inclusión” (p.48). Per altra banda, el centre educatiu ha de treballar basant-se en projectes innovadors que promoguin cultures, polítiques i pràctiques inclusives, de tal manera que tota la comunitat educativa fomenti i asseguri la presència, participació i progrés de tots.

A la seva obra de guia per l'educació inclusiva (Booth i Ainscow, 2011) fan referència a aquestes tres dimensions citades anteriorment, m'agradaria recordar que les polítiques són aquelles que gestionen el centre i amb els programes amb els quals es pretén canviar. Les pràctiques es basa en com s'ensenya i s'aprèn dins les aules. I per acabar, les cultures són aquells valors i creences que formen part del centre educatiu (p.17).

La docència actual s'ha de focalitzar en treure les capacitats que té cada alumne i deixar que ells i elles siguin els veritables protagonistes dels seus aprenentatges, fent els docents de guia en aquest procés d'ensenyança-aprenentatge. Al mateix temps, s'han d'eliminar totes les barreres existents que dificultin la presència, participació i progrés de tots, ja que, recordem que l'escola que volem és aquella que té cabuda per a tots i totes i que respon amb equitat a la diversitat. A més, si parlem d'educació inclusiva, també ens hem de referir a l'educació emocional que ha de tenir present tots aquells conceptes necessaris per a la formació completa dels alumnes, és a dir, les emocions.

Per concloure aquest apartat, així com afirma Ainscow (2003) “La inclusión debe ser considerada como una búsqueda interminable de formas más adecuadas de responder a la diversidad. Se trata de aprender a convivir con las diferencias y de aprender a aprender de la diferencia” (p.31).

2.4 Emocions.

“Las emociones son los motores con los que nos movemos”

Crear una definició del concepte d'emoció sol ser difícil, ja que poden ser causades per diversos motius i poden ser de diferents maneres. Segons el Programa d'acompanyament educatiu elaborat per Dettoni-Serrano (2017) “les emocions són reaccions psicofisiològiques que els passen a tots els humans de totes les edats” (p.5). D'aquesta manera (Bustamante, 1968, citat en García Retana, 2012) fa referència al fet que les emocions apareixen de manera sobtada, tenen un caràcter transitori, ja que tenen molta intensitat i van acompanyades de canvis somàtics que es perceben amb facilitat (p.3).

A més, l'autor Dettoni Serrano, al seu programa esmentat anteriorment, redacta el següent:

Les emocions s'inicien en resposta a un estímul exterior o interior i s'expressen en el cos, i sovint ens porten a l'acció. De fet, la paraula *emoció* prové del terme llatí *movere*, que significa “moviment”.

Davant del mateix estímul dues persones poden sentir emocions diferents, i això és perquè la interpretació personal que se'n fa és la que determina quina emoció desperta (Dettoni Serrano, 2017, p.5).

Per tant, les emocions es presentaran de manera diferent en totes les persones, però trobam una classificació realitzada per (Casassus, 2006) el qual les classifica com es pot veure a la taula 3:

Taula 3: *Classificació de les emocions*

Positives	Van acompanyades de sentiments agradables i significa que la situació és beneficiosa. Com per exemple: felicitat, amor, etc.
Negatives	Van acompanyades de sentiments desagradables i es percep la situació com una amenaça. Per exemple: la por, l'ansietat, la tristesa, etc.
Neutres	No van acompanyades de cap sentiment. Per exemple: l'esperança, sorpresa, etc.

Font: Elaboració pròpia.

A més (Santrock, 2002, citat en García Retana, 2012) afirma que també es classifiquen segons la resposta que té la persona, en alta o baixa energia (p.3).

En conclusió, cada individu reacciona de manera diferent a les emocions, ja que estem influenciats pel nostre pensament, creences, etc. Normalment, l'emoció ens porta a realitzar alguna acció que pot influir en nosaltres, en altres persones o accions. Per aquest motiu, al llarg del present treball ens interessa saber com influeixen les emocions en l'aprenentatge, en concret en els infants de primària.

2.4.1 Intel·ligències múltiples.

Al llarg del segle XX el sistema educatiu es basava en el desenvolupament cognitiu de l'alumne, donant importància als continguts que el docent (font principal de coneixements) ensenyava als seus alumnes amb classes magistrals i metodologies passives. Però no va ser fins als anys noranta quan varen començar a aparèixer autors que aportarien grans innovacions per a l'educació, en concret, per l'educació emocional. (Bisquerra, 2006) esmenta alguns d'aquests autors: Gardner, Salovey, Mayer, Caruso, Friedlander, Elias, Tobias, etc (p.3). En aquest apartat, faré referència a la teoria de les intel·ligències múltiples de Howard Gardner.

Howard Gardner és investigador americà, psicòleg, i professor de la Universitat de Harvard que és conegut entre altres investigacions, per la teoria de les intel·ligències múltiples (a partir d'ara IM) publicada l'any 1983. Per a Gardner (1994) la intel·ligència és “la “capacidad de resolver problemas o de crear productos que sean valiosos en uno o más ambientes culturales” (p.10).

En l'obra que tenim disponible (Armstrong, 2017) s'afirma que amb aquesta teoria Gardner pretenia augmentar el potencial humà, més enllà de la xifra del quocient intel·lectual que havien realitzat psicòlegs com Alfred Binet amb els tests d'intel·ligència (p.18).

A la taula 4 es poden veure les vuit intel·ligències que proposa Gardner:

Taula 4: *Les vuit intel·ligències de la teoria de H. Gardner*

Intel·ligència lingüística	Capacitat per utilitzar les paraules, sigui de manera oral o per escrit.
Intel·ligència lògicomatemàtica	Capacitat per utilitzar els números i raonar de manera virtuosa
Intel·ligència espacial	Capacitat per percebre el món visuoespacial de manera exacta i de realitzar canvis basats en aquestes percepcions.
Intel·ligència cinètica-corporal	Capacitat d'utilitzar el cos per expressar idees i sentiments a més de tenir facilitats en les activitats plàstiques i manuals.
Intel·ligència musical	Capacitat per percebre, discriminar, transformar i expressar la música.
Intel·ligència interpersonal	Capacitat per percebre les emocions, intencions, motivacions, etc. de les altres persones.
Intel·ligència intrapersonal	Capacitat d'autoconeixement i d'actuar segons aquest coneixement.
Intel·ligència naturalista	Capacitat de reconèixer i classificar les diferents espècies de flora i fauna de l'entorn.

Font: Elaboració pròpia.

Amb aquestes vuit intel·ligències es va crear una polèmica sobre si eren talents o aptituds, en lloc d'intel·ligències pròpiament dit. Així, Armstrong (2017) ja ens afirma que “Gardner estableció unos «test» básicos que cada inteligencia debería superar para ser considerada como tal y no quedarse simplemente en un talento, una habilidad o una aptitud” (p.21).

D'aquesta manera, els criteris que Howard Gardner va seguir, tal com tenim a l'article dels autors (Maiz, Meza i Suárez, 2010) són els que podem veure a la taula 5:

Taula 5: *Criteris de Howard Gardner*

Aïllament potencial a causa del dany cerebral	Gardner va treballar amb persones que havien tingut algun tipus d'accident que els va afectar a alguna part concreta del cervell.
Existència d'idiotes erudits, prodigis i altres individus excepcionals	Podem trobar individus que la seva intel·ligència es troba en nivells elevats. En el cas dels idiotes

	erudits són persones que tenen habilitats en una intel·ligència, però no en les altres.
Una història de desenvolupament característica i un conjunt definible d'actuacions "d'estat final"	Les intel·ligències s'estimulen quan s'executen activitats culturalment valorades i en la qual el desenvolupament de l'individu continua un ritme evolutiu.
Una història evolutiva	Cada una de les intel·ligències té orígens arrelats en l'evolució dels éssers humans.
Descobriments psicomètrics complementaris	Gardner suggereix que moltes de les proves normalitzades poder servir per donar suport a la teoria de les IM.
Activitats psicològiques empíriques complementàries	Gardner va proposar l'anàlisi d'estudis psicològics per veure com funcionen les IM per separat.
Una operació o conjunt d'operacions nucli identificables	Cada intel·ligència té un conjunt d'operacions nucli que impulsa les diferents activitats pròpies d'aquella intel·ligència.
Susceptibilitat de codificació en un sistema de símbols	Cada una de les intel·ligències té un sistema de notació i símbols.

Font: Elaboració pròpia.

Per concloure aquest apartat m'agradaria afegir que tots els individus tenim les vuit intel·ligències esmentades anteriorment i a més, durant l'escolarització podem desenvolupar cada una, fins a tenir un nivell adequat de competència. A més, aquesta teoria juntament amb les teories d'autors posteriors, obriran el camí cap a una educació emocional.

2.4.2 Intel·ligència emocional.

A conseqüència de la teoria de les IM de Howard Gardner, va ser necessari reconstruir el paper de l'educació i la importància que tenen les emocions en l'ensenyança.

Daniel Goleman és considerat el divulgador del terme intel·ligència emocional (a partir d'ara IE), així, com indica (García-Retana, 2012) va ser gràcies a la seva obra *Inteligencia Emocional* que li va permetre popularitzar aquest terme, el qual es centrava en les idees que Peter Salovey i John Mayer varen proposar. Aquestes es presentaven com propostes cognitivistes oposades al conductisme (p.4).

Peter Salovey i John Mayer (Dueñas, 2002, citat en García-Retana, 2012) ja varen introduir el terme d'IE i la definien de la següent manera “La IE consistia en la capacidad que posee y desarrolla la persona para supervisar tanto sus sentimientos y emociones, como los de los demás, lo que le permite discriminar y utilizar esta información para orientar su acción y pensamiento” (p.4). Posteriorment, aquests autors varen reformular la definició de tal manera que:

La IE conlleva la habilidad para percibir con precisión, valorar y expresar emociones, así como el poder acceder y/o generar sentimientos cuando estos facilitan el pensamiento, lo que posibilita conocer, comprender y regular las emociones, lo que promueve el crecimiento emocional e intelectual (Dueñas, 2002, citat en García-Retana, 2012, p.5).

Altres autors com Dettoni-Serrano (2017) a la seva guia d'intervenció d'educació emocional afirma que la IE “és una de les intel·ligències de les quals estem dotats els éssers humans per gestionar les emocions i sentiments i que ens permeten utilitzar correctament altres habilitats que posseïm” (p.6).

Al llarg de la història, raó i emoció s'han vist com dues parts separades, va ser a partir de la irrupció d'autors amb propostes i investigacions innovadores que es va començar a canviar el sentit de l'educació i es comença a demostrar que la part cognitiva i emocional estan relacionades:

La IE repercute en todos los ámbitos de la vida del individuo, de ahí la importancia y necesidad de incorporarla en los ámbitos educativos lo que hace

necesario un cambio de modelo educativo anti-emocional (...). Surge así la necesidad de un modelo más integral y holístico, que sea capaz de integrar la educación emocional y la educación académica, como partes inherentes del mismo (García-Retana, 2012, p.8).

A més, per a Daniel Goleman la IE presenta una sèrie de competències que ajuden a la completa formació dels alumnes. Així es pot veure a la taula 6:

Taula 6: *Competències de la IE (Daniel Goleman)*

Conèixer i reconèixer les emocions individuals
Gestionar les emocions
Automotivar-se
Reconèixer i conèixer les emocions dels altres
Habilitats socials per establir relacions saludables amb les altres persones

Font: Elaboració pròpia.

Per concloure, gràcies a aquests autors esmentats anteriorment es va començar la construcció d'un camí cap a una educació emocional, on els coneixements i les emocions tenen la mateixa importància per a la completa formació de les persones. Encara, avui dia hi ha molt de camí per fer i sense oblidar que hem de treballar la IE de manera inclusiva, fent participants a tots els alumnes mitjançant l'equitat. Per tant, Bisquerra (2012) afirma "La IE es uno de los fundamentos y uno de los objetivos de la educación emocional: formar personas emocionalmente inteligentes"(p.6).

2.4.3 Educació emocional.

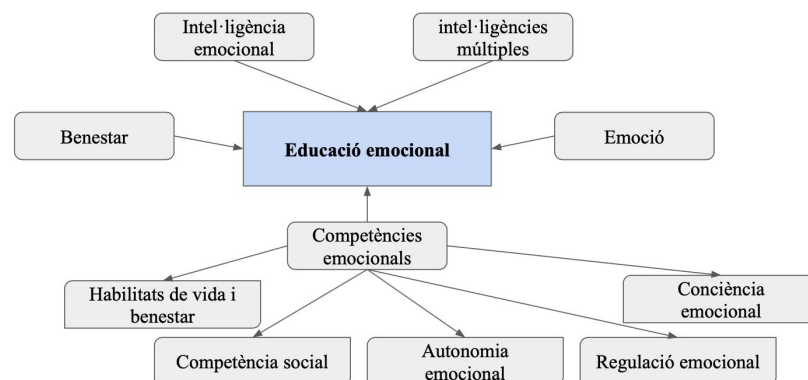
Per desenvolupar la intel·ligència emocional i formar a persones emocionalment intel·ligents, és necessari fomentar i treballar l'educació emocional als centres educatius. Andrés-Viloria (2005) assenyala que "La educación emocional se propone el desarrollo de la personalidad integral del individuo. Esto incluye el desarrollo de competencias emocionales: promover actitudes positivas ante la vida, habilidades

sociales y empatía, de cara a posibilitar unas mejores relaciones con los demás” (p.110)

L’educació ens prepara per a la vida, i per tant hem d’oferir eines i recursos per formar cognitivament i emocionalment a les persones que formaran la futura societat. En la societat actual (Bisquerra, 2011) indica que, ja és necessari ser conscients de la importància que té l’educació emocional als centres educatius, els docents i les famílies han d’implicar-se i esforçar-se per posar en pràctica aquesta educació (p.5).

A la figura 1 es poden observar els continguts que aporta l’educació emocional, aquests són: benestar, intel·ligència emocional, les intel·ligències múltiples, l’emoció i les competències emocionals. A més, les competències emocionals ens aporta habilitats de vida i benestar, competència social, autonomia emocional, regulació emocional i consciència emocional. Ens centrarem en aquestes dues darreres, ja que la primera ens permet regular, controlar i manejar les nostres emocions, i la segona ens permet conèixer les mateixes emocions i les dels altres. Això ho aconseguim mitjançant l’observació de les persones del nostre voltant.

Figura 1: *Educació emocional: continguts i competències*

Font: Elaboració pròpia.

Tornant a la qüestió que tractem, l’educació emocional a les escoles és imprescindible i podem trobar diferents motius per pensar que és necessari plantejar programes inclusius d’educació emocional, l’autor Élia confirma el següent:

- Las competencias socio-emocionales son un aspecto básico del desarrollo humano y de la preparación para la vida.
- Hay un interés creciente por parte de los educadores sobre temas de educación emocional.
- Los medios de comunicación transmiten contenidos con una elevada carga emocional, que el receptor debe aprender a procesar.
- La necesidad de aprender a regular las emociones negativas para prevenir comportamientos de riesgo.
- La necesidad de preparar a los niños en estrategias de afrontamiento para enfrentarse a situaciones adversas con mayores probabilidades de éxito (Élia, 2003, citat en Andrés-Viloria, 2005, p.110).

Per tant, a mesura que la societat avança es fa més necessari que el sistema educatiu pugui oferir una educació inclusiva completa, en emocions i en coneixements. Actualment (Bisquerra, 2011) afirma que el sistema educatiu no té un espai propi per l'educació emocional, els docents han d'integrar-lo dins el currículum per poder treballar aquests continguts emocionals a l'aula. O també, es pot treballar en tutoria, en valors ètics i en la família (p.7).

Per finalitzar aquest apartat, l'educació del futur comença ara i necessita que tots els alumnes, a part de l'aprenentatge de coneixements, estiguin formats en matèria d'emocions, per poder conviure en el món divers que ens envolta i com diu (Dettoni-Serrano, 2017) a la seva Guia d'educació emocional hem d'aconseguir el benestar personal i social de les persones (p.10). És a dir, formar a persones que siguin felices, resilients, emocionalment intel·ligents i capaces d'enfrontar-se als reptes que els hi posa la vida.

2.5 Emocions a l'aula de primària. Com repercuteix a l'aprenentatge?

“Todo aprendizaje tiene una base emocional”

Platón

Plató ja afirmava la relació entre aprenentatge i emoció “La disposición emocional del alumnado determina su habilidad de aprender”. Per aquest motiu, les emocions tenen un paper fonamental dins les aules i en l'aprenentatge. Recordem que el sistema

educatiu en un primer moment es basava en la part d'adquisició de coneixements, sense donar importància a les emocions, però a partir dels anys noranta es varen començar a introduir nous conceptes que donarien pas a una educació més emocional. Així, s'afirma que:

A partir de Salovey y Mayer, Gardner, y Goleman, la educación no puede reducirse únicamente a lo académico, a la obtención y procesamiento de la información, al desarrollo estrictamente cognitivo, o a las interacciones sociales, como si estas se dieran en abstracto, sino que debe abarcar todas las dimensiones de la existencia humana (Dueñas, 2002, citat en García-Retana, 2012, p.11).

L'aprenentatge és un procés d'adquisició de coneixements en els quals intervenen una sèrie de processos, així (Bruner,1960, citat a García-Retana 2012), fa referència a tres processos simultanis. Aquests són: l'adquisició (informació nova o ampliació i millora de la informació que ja sabem), la transformació (manipular el coneixement per aplicar-lo en noves tasques) i l'avaluació (assegurar-nos que la manipulació que hem realitzat sobre la informació és adequada i ens aporta alguna cosa nova)(p.11).

En conseqüència, l'aprenentatge només es pot realitzar en un entorn social, és a dir, quan estem en contacte amb altres persones. La teoria sociocultural de Vigotsky, tal com afirma Retana (2012) va posar en manifest quatre aspectes clau de l'aprenentatge, són els següents:

- El desarrollo cognitivo, el cual varía de una persona a otra, así como de una cultura a otra.
- La interacción social, la cual posibilita el crecimiento cognitivo de un individuo gracias al aprendizaje guiado dentro de las Zonas de Desarrollo Próximo, lo que permite a los aprendices la construcción de conocimiento.
- La socialización, donde se da la construcción de procesos psicológicos individuales como el habla social, lo que permite la comunicación.
- El papel de los adultos, quienes transmiten “herramientas” cognitivas en función de facilitar la adaptación intelectual dentro de la cultura que los

aprendices deben internalizar (Vigotsky, 2005, citat en García-Retana, 2012, p.12).

Aquests punts esmentats anteriorment, són la clau del procés d'aprenentatge, però m'agradaria afegir un més, l'aspecte emocional que de manera indirecta desprèn la interacció social amb les altres persones i el paper emocional que també té el docent. El docent ha de conèixer individualment a tots els alumnes, saber quines són les seves capacitats i estils d'aprenentatge que té cada un, ja que no aprenem tots igual. Per aquesta raó:

La capacidad para identificar, comprender y regular las emociones es fundamental entre el profesorado, ya que estas habilidades van a influir en los procesos de aprendizaje, en la salud física, en la calidad de las relaciones interpersonales y en el rendimiento académico y laboral (Cabello, Ruiz i Fernández, 2010, p.44).

Fent referència a la intervenció del docent (García et al., 2000) indica que des de la perspectiva constructivista, la intervenció que fan els mestres és una ajuda en el procés de construcció de l'aprenentatge per part de l'alumne, ja que sense la funció de guia del mestre difícilment s'aconseguiria arribar als objectius educatius (p.16). Així com afirma (García-Retana, 2012) el mestre no ensenya deixant de banda les seves emocions i sentiments, sigui de manera implícita o explícita durant la seva pràctica pedagògica les transmet (p.14).

A més, (Therer, 1998, citat a García-Retana, 2012) fa referència al fet que el docent com a creador o creadora d'espais d'aprenentatge ha de tenir en compte una sèrie d'aspectes dels seus alumnes que són imprescindibles per al progrés de tots els infants. Aquests són la motivació, capacitats cognitives, diferents estils d'aprenentatge i els objectius curriculars que s'han d'aconseguir (p.16). La capacitat de gestionar aquests quatre aspectes provocarà un augment de benestar i rendiment dins l'aula.

Les emocions positives i el bon clima d'aula han estat lligades a un aprenentatge positiu, és a dir, com exposa (Casassus, 2006) quan un docent inspira confiança, és possible que els alumnes tinguin una actitud més empàtica cap al docent i cap a la

matèria (p.15). Igualment passa amb les emocions i sentiments personals que tengui cada alumne, si les emocions són positives, es crearà un major i millor aprenentatge, al contrari si són negatives, l'aprenentatge no serà favorable.

L'any 2014 es va realitzar un estudi (Merchán, Bermejo i González, 2014) en cinc centres d'educació infantil i primària de Badajoz. Aquest estudi pretenia demostrar la diferència significativa en competència emocional, en funció de la formació de l'educació emocional rebuda en grups d'alumnes de primer curs. Finalment, es va demostrar que la formació dels alumnes en intel·ligència emocional havien produït un augment dels seus coneixements bàsics i de les seves competències emocionals respecte als altres alumnes. Per consegüent, l'educació emocional demostra que afavoreix les competències emocionals i millora de les relacions socials i d'amistat (p.97).

En conclusió, les aules dels centres educatius han de ser espais on es puguin desenvolupar les emocions a part dels continguts que ens marca el currículum, però fent-lo des de la inclusió. Com he esmentat anteriorment, no tots aprenem igual i no tots expressam els nostres sentiments iguals. Per tant, treballar les emocions des de la inclusió és un repte més de l'escola per la completa formació dels alumnes. Com deia Aristòtil "Educar la mente sin educar el corazón, no es educar en absoluto".

2.6 Emocions, un factor més per la inclusió.

"La educación es un derecho y no un privilegio, que parte de la defensa de la igualdad de oportunidades para todos los niños y niñas"

El repte de l'educació actual és conèixer de quina manera podem atendre a tots els alumnes de manera equitativa al llarg del seu procés educatiu. Ja afirma (Muntaner-Guasp, 2009) que no hi ha solucions màgiques en educació, però si necessitam tenir una actitud positiva, ganes i motivació per posar en pràctica noves metodologies i estratègies que posin punt final a l'educació que hem tingut fins ara (p.12). Aquesta educació que permet la completa formació de tots i totes és l'educació inclusiva, però l'hem d'incloure la part emocional que com hem vist és necessària per

educar a persones emocionalment intel·ligents i preparar-les per a una societat diversa.

Recordem que la funció dels professionals de l'educació és de conèixer als alumnes individualment, saber quines són les seves capacitats, els seus punts forts, els seus estils d'aprenentatge, eliminar totes les barreres possibles que dificultin l'aprenentatge, les seves emocions, etc. Així:

Atender el principio de equidad permite una atención a la diversidad y una escuela inclusiva con mayor sensibilidad y calidad. Entender y atender a la profunda relación entre igualdad, diversidad y equidad supone incorporar a la vez procesos generalizadores (iguales para todos) y procesos focalizados (que atienden a la diversidad). El reto está en ir descubriendo por donde ha de avanzar la educación para atender equitativamente a todas las personas a lo largo del ciclo vital. Uno de los retos en este sentido es la educación emocional (Bisquerra, 2012, p.3)

Per tant, el present treball proposa una educació inclusiva per tots, partint de les emocions, ja que aquestes, ens uneixen com a persones i com a comunitat formant a individus intel·ligents.

3. Metodologia utilitzada per desenvolupar el treball.

Per la realització del present treball es farà mitjançant la investigació amb recursos i eines que s'explicaran als apartats posteriors. Segons la Real Academia Española es defineix investigar de la següent manera "Realizar actividades intelectuales y experimentales de modo sistemático con el propósito de aumentar los conocimientos sobre una determinada materia". A més, defineix que la investigació té com a objectiu "Ampliar el conocimiento científico, sin perseguir, en principio, ninguna aplicación práctica".

Mitjançant la investigació, el meu objectiu és trobar respostes a les preguntes plantejades anteriorment.

3.1 Recerca i recollida d'informació.

Per a la recollida d'informació he realitzat una recerca a través de Google Acadèmic on mitjançant diferents termes com “Educació emocional”, “Educació inclusiva”, “intel·ligència emocional”, “emocions”, “aprenentatge”, etc. m’han permès tenir un primer contacte amb documents que em serviren per a l’elaboració del treball. Així, vaig cercar articles, revistes, TFM s, llibres físics i en format PDF. Per tant, es tracta d’una investigació documental, així Guevara-Alban, Verdesoto-Arguello i Castro-Molina (2020) afirmen que la investigació documental es tracta de “revisar fuentes disponibles en la red, cuyo contenido sea actual, publicados en revistas de ciencia, disponibles en Google Académico, lo más ajustadas al propósito del tema, con contenido oportuno y relevante desde el punto de vista científico” (p.165).

Seguidament, he desenvolupat una lectura global de tots els documents seleccionats, de tal manera que després de la lectura seleccionava la informació que trobava més significativa per al treball i que podia contrastar amb els meus coneixements adquirits durant el grau. Durant la recerca i lectura, alguns documents varen ser exclosos, ja que feien referència a l’educació emocional amb activitats per educació infantil o la pràctica d’aquesta en les universitats.

En conclusió, per a la recollida d’informació he utilitzat una sèrie de paraules clau que m’aportaven informació sobre el tema tractat, mitjançant diferents recursos que m’han servit per augmentar els meus coneixements.

3.2 Eines per la recollida d’informació.

Aquest treball es realitza mitjançant la metodologia qualitativa, així s’explica que García, Gil i Rodríguez (1996) “La investigación cualitativa, se plantea, por un lado, que observadores competentes y cualificados pueden informar con objetividad, claridad y precisión acerca de sus propias observaciones del mundo social, así como de las experiencias de los demás” (p.1).

A més, aquests autors, García, Gil i Rodríguez (1996) afirmen que en una investigació qualitativa “los investigadores se aproximan a un sujeto real, un individuo real, que está presente en el mundo y que puede, en cierta medida, ofrecernos información sobre sus propias ex- periencias, opiniones, valores, etc” (p.1).

A l'article que tenim disponible (García, Gil i Rodríguez, 1996) s'indica que el procés d'investigació qualitatiu presenta una sèrie d'etapes que no tenen un principi ni un final i es superposen unes amb les altres (p.2). A la taula 7 es poden observar les etapes:

Taula 7: *Etapes del procés d'investigació qualitatiu*

Preparatòria	Consta de dues parts, la part reflexiva i la part de disseny. La primera està relacionada amb l'investigador, la seva preparació, experiències i opcions ètic/polítiques. La segona part és la planificació de les actuacions i del disseny de la investigació.
Treball de camp	És l'accés de l'investigador al camp que li permetrà treure informació directa i de primera mà. Per exemple: fer la investigació dins el centre educatiu. Es durà a terme mitjançant l'accés al camp i recollida de dades.
Analítica	És el procés d'anàlisi de la informació després de deixar l'escenari d'investigació. Aquesta fase inclou tasques com: reducció de dades, disposició i transformació de les dades i obtenció de resultats i verificació de conclusions.
Informativa	En aquesta fase, ja es realitza una presentació i difusió dels resultats.

Font: Elaboració pròpia a partir de García, Gil i Rodríguez (1996).

Per tant, mitjançant la metodologia qualitativa i les eines explicades a continuació, cercaré respostes a les preguntes plantejades.

3.2.1 Qüestionaris.

Una de les eines utilitzades en aquest treball seran els qüestionaris. Herrera (2017) ja ens indica que "Un cuestionario es una técnica que se elabora para sondear las opiniones de un grupo relativamente numeroso de sujetos, invirtiendo cada uno de ellos un tiempo mínimo"(p.18).

Es tracta d'un qüestionari aplicat mitjançant l'eina de formularis de Google, aquest recurs presenta una sèrie d'avantatges (García-Alcaraz, Alfaro-Espín, Hernández-Martínez i Molina-Alarcón, 2006) s'indica que és un material de baix cost, a més de l'absència de la influència que pot causar entrevistador, també permet

accedir a persones que es troben a grans distàncies i la facilitat per respondre quan es tengui un moment oportú (p.234).

En aquest treball es realitzaran dos qüestionaris d'elaboració pròpia i amb preguntes fetes a partir del marc teòric. Un pensat per a docents i un altre per a les famílies del centre. Per la realització dels qüestionaris s'han tingut en compte els punts que es poden observar a la taula 8:

Taula 8: *Realització del qüestionari*

Disseny	<p>-Títol: breu i concís sobre el tema a tractar.</p> <p>-Encapçalament: presentació de l'entrevistadora així com l'objectiu, explicació a qui va dirigit i agraïments).</p> <p>-Bloc de preguntes.</p>
Objectius	Per l'elaboració del qüestionari s'ha de tenir en compte l'objectiu principal del treball.
Mostra	<p>-Enquesta de docents: 30</p> <p>-Enquesta de famílies: 30</p>
Instruments	Com s'ha esmentat anteriorment, s'utilitza l'eina de qüestionaris de Google.

Font: Elaboració pròpia.

3.2.2 Entrevistes.

Pel que fa a la definició d'entrevista qualitativa es cita el següent:

La entrevista es una técnica en la que una persona (entrevistador solicita información de otra o de un grupo, para obtener datos sobre un problema determinado. Presupone, pues, la existencia al menos de dos personas y la posibilidad de interacción verbal (Herrera, 2017, p.15).

A la taula 9 s'expliquen els punts que s'han tingut en compte a l'hora de realitzar l'entrevista:

Taula 9: *Punts de l'entrevista*

Mètode	S'ha duit a terme una entrevista semiestructurada (Blasco-Hernández i Otero-García, 2008) on les preguntes estan preparades prèviament, però la seqüència i formulació varien segons vagi l'entrevista, es tracta de preguntes generalment obertes (p.3).
Procediment	L'entrevista s'ha realitzat a partir de l'objectiu de conèixer la realitat d'un centre d'educació primària, en concret el CEIP Badies, a més de l'opinió de la directora sobre aquests temes.
Participants	L'entrevistada és n'Antònia Pol Torres, directora del col·legi d'educació infantil i primària de Badia (Llucmajor).
Instruments	S'ha duit a terme de manera presencial al centre i com he esmentat anteriorment es tracta d'una entrevista semiestructurada.

Font: Elaboració pròpia.

3.3 Dades del centre on es realitza la investigació.

El centre seleccionat per a dur a terme la investigació és el CEIP Badies localitzat al municipi de Llucmajor, en concret a la urbanització de Badia Gran.

En aquest centre, hi ha un total de 438 alumnes, normalment és un centre de dues línies, però actualment arran de la pandèmia causada per la COVID-19 s'ha hagut d'adaptar a les noves circumstàncies, augmentant el nombre de classes.

Personalment, el CEIP Badies és un centre molt important per a mi, ja que vaig ser alumna i també vaig poder realitzar les meves pràctiques de grau. Per aquest motiu, vull conèixer quina és la realitat actual del centre pel que fa als temes inclusius i d'educació emocional.

Per tant, com s'ha esmentat en els apartats anteriors, la investigació es centrarà en l'entrevista a la directora del centre i les enquestes realitzades als docents. També, he

volgut tenir en compte l'opinió de les famílies i els seus coneixements sobre aquesta escola.

4. Resultats.

A continuació, es mostren els resultats de les enquestes realitzades als docents del CEIP Badies, i a les famílies. L'enllaç de l'enquesta completa es troba a l'apartat de l'annex.

Enquesta dels docents:

A l'enquesta presentada als docents, han participat 30 mestres i els resultats obtinguts són els següents:

Pel que fa a la primera pregunta del qüestionari trobam que tots els docents afirmen que al centre es treballa l'educació emocional, com es pot veure a la figura 2.

Figura 2: *Resposta de la pregunta 1*

30 respuestas

Font: Elaboració pròpia.

A la segona pregunta, a les àrees on es treballa l'educació emocional podem trobar diferents respostes, varen contestar 29 docents, algunes de les respostes es poden observar a la taula 10.

Taula 10: *Respostes de la pregunta 2*

Totes.

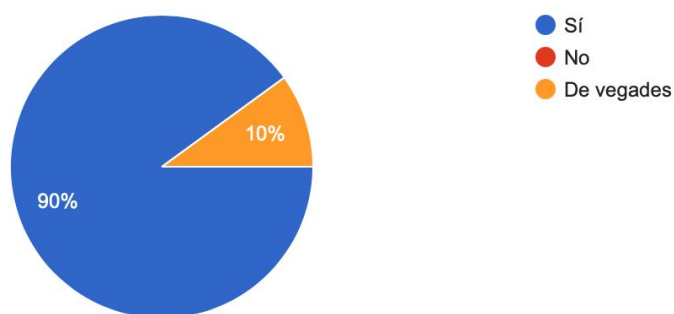
Transversal.
Llengües i art entre d'altres.
És transversal, però diria que sobretot a català.
Alternativa, en l'àmbit de tutoria, i en qualsevol moment que sorgeixi una situació adient per treballar-la.
En totes de forma transversal i en Filosofia de forma directa. També aquest curs mesclam filosofia i art així que s'amplia molt més.
A infantil en tot moment.
A totes, l'educació emocional està diluïda a tot el currículum. I de manera explícita a l'Art.
Llengües, art, projectes.
En totes però sobretot una estoneta cada dia fent mindfulness i a filosofia.

Font: Elaboració pròpia.

La tercera pregunta del qüestionari observem a la figura 3, que el 90% dels mestres afirmen que l'educació emocional a les aules es treballa de manera inclusiva, assegurant la presència, participació i progrés de tots i totes. Per altra banda, el 10% de mestres han contestat que de vegades es treballa l'educació emocional de manera inclusiva.

Figura 3: Resposta de la pregunta 3

30 respuestas

Font: Elaboració pròpia.

Els docents tenen diferents maneres de treballar la intel·ligència emocional a les aules, així trobam que ho fan de diferents maneres i amb distintes dinàmiques, a la qüestió plantejada varen contestar 28 mestres, algunes de les respostes es troben la taula 11:

Taula 11: *Respostes de la pregunta 4*

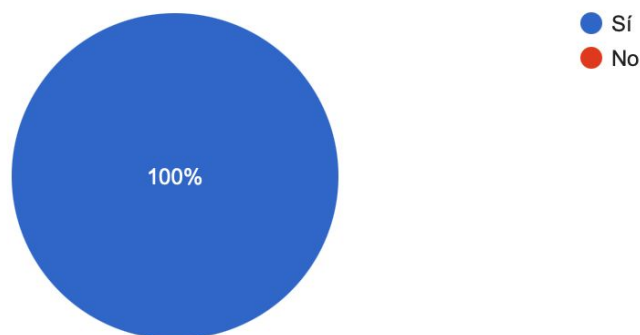
Principalment amb converses.
Cada dia es dediquen 10-15 min a reflexionar sobre les emocions, les reaccions a les situacions, els desitjos... Amb activitats diferents, amb dibuixos, lectures, música, posades en comú, etc.
Programació de mindfulness i de detecció d'emocions.
Dinàmiques de grup, converses/debat, curtmetratges, contes i llibres, etc.
Programa educació emocional, aprenentatge cooperatiu, filosofia 3/18.
Amb contes, teatre, dibuix artístic, vídeos, cartes, etc.
Aprenentatge cooperatiu, dinàmiques de cohesió. Llibre estimadíssim.
Contes, projectes, etc.
Alfabetització emocional, creació espais dialògics, cercles restauratius, etc.
Identificació, posar nom a l'emoció. Tenim un mapa emocional on el centre és la calma. Després regulació i estratègies de control! Tot amb molts de contes per a cada emoció i la regulació d'aquesta.
En el meu cas no empr una dinàmica en concret, sinó aprofitar qualsevol fet, moment, situació, reacció, comentari... per treballar la part emocional.
Dinàmiques d'acollida emocional al "bon dia", després del pati i a l'hora dels adéus prenent consciència què hem sentit en situacions concretes, per posar nom i aprendre a gestionar-les. Els contes solen ser un mitjà molt adient per tal que els infants es puguin identificar amb els personatges i les seves emocions.
Sessió mindfulness i xerrades a filosofia i per resoldre conflictes.

Font: Elaboració pròpia.

El 100% de mestres varen afirmar que als documents de centre es té presents programes d'educació emocional i inclusiva, així es pot veure a la figura 4.

Figura 4: *Resposta de la pregunta 5*

29 respuestas

Font: Elaboració pròpia.

A la sisena pregunta varen contestar 30 docents, i els vaig demanar si era important treballar l'educació emocional a les aules, algunes de les respostes es poden observar a la taula 12:

Taula 12: *Respostes de la pregunta 6*

Sí, la part més important per permetre aprenentatges és el benestar emocional, referit a saber gestionar tot el que ens passa.
Sí. Actualment trobam moltes dificultats per a gestionar la frustració, per ser conscients de ses capacitats de cadascú, per ser empàtics... Si milloràsim un poc aquests aspectes, tots creixeríem a un entorn més ric i feliç.
És imprescindible perquè l'aprenentatge pugui fluir.
És molt important perquè l'aprenentatge va lligat a les emocions.
És un contingut bàsic pel benestar de les persones.
Perquè a totes les edats, però a primària principalment no és tan important els continguts com les emocions, el seu coneixement i gestió, per saber ser persona en societat.
Sí. Forma part de l'educació integral de l'infant.
Pens que les persones aprenem més i millor si estam emocionats, i per tant, s'ha de tenir cura d'aquesta perquè puguem aprendre i gaudir a les aules.
Sí molt perquè tot funcioni bé necessiten estar bé emocionalment i solucionar els conflictes.
Sí, molt, és un aspecte integral de la persona motor dels altres aspectes.
Sí perquè els infants han de conèixer i regular les seves emocions per poder viure i convida en el món i la societat.
Sí, perquè potencia el benestar i l'aprenentatge.
Essencial si volem formar persones sanes.
Sí perquè les emocions són omnipresents en la vida quotidiana i afecten com nens i adults pensen, aprenen, senten o actuen.
Sí, per gestionar.
És important per què la part emocional marca l'aprenentatge posterior i el creixement personal.
Sí, perquè és una part important de la persona i com a tal es mereix un treball de conscienciació, alfabetització...
És clau per una educació integral de la persona.
Evidentment, ja que l'emoció ens mou i és necessari reconèixer-la, expressar-la i controlar-la. Hem de fer que els nostres infants visquin l'educació emocional per avançar en altres aspectes.
Sí perquè ens ajuda a la formació integral com a persones.
Sí, para poder gestionar las emociones y mejorar el aprendizaje.

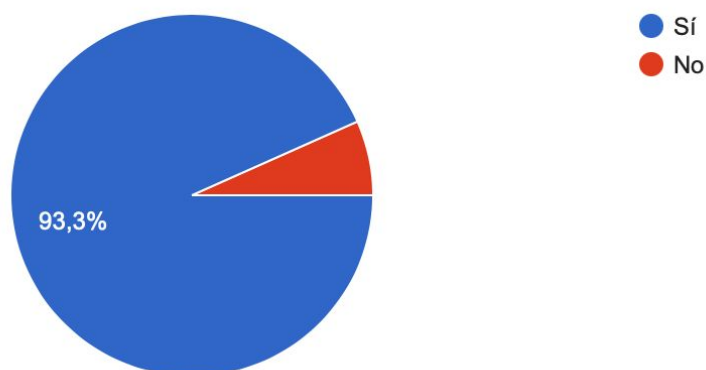
Sí molt, perquè forma part del ben estar personal dels alumnes, dels grups i reforça totes les àrees.
Sí, és bàsic.
Sí. És la base per poder treballar altres aprenentatges.
Sí, perquè hi ha molts infants que tenen mancances emocionals que cal treballar.
Forma part de la persona i per tant, una educació completa i integral l'ha de contemplar.

Font: Elaboració pròpia.

Pel que fa a la formació rebuda en educació emocional i inclusiva, el 93,3% dels docents sí que hi han realitzat aquesta formació, el 6,7% va contestar que no, així ho podem veure a la figura 5.

Figura 5: Resposta de la pregunta 7

30 respuestas

Font: Elaboració pròpia.

L'octava pregunta els demanava als docents si l'escola inclusiva ha de treballar la competència emocional, varen contestar 29 mestres, d'aquesta manera es poden veure a taula 13 algunes de les respostes.

Taula 13: Respostes de la pregunta 8

Perquè l'ésser humà és emoció, tot el que fa ho té a veure amb com es trobi en aquell moment.
Sí, l'alumnat necessita estratègies per gestionar tot el que passa.

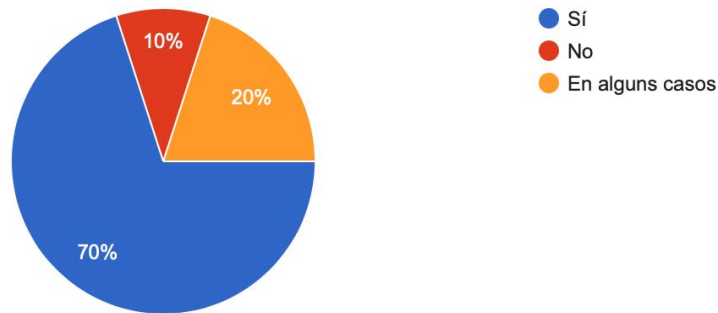
Sí perquè les emocions formen part de les necessitats educatives.
La competència emocional s'ha de treballar en tots els àmbits.
Si, per veure les diferències com un element enriquidor dels grups humans.
Sí, perquè és un aspecte fonamental del desenvolupament.
Sempre s'ha de treballar la competència emocional.
Sí molt important pel benestar general i l'aprenentatge de l'infant
Sí, és un aspecte que a la nostra societat moltes famílies no tenen aquesta competència assolida per transmetre als infants.
Primer perquè la diversitat entre els alumnes inclou també la diversitat temperamental i de personalitat, com a mestres hem de ser capaços de treballar amb tots els infants i d'ajudar-los a regular les seves emocions. En segon lloc perquè el treball de les habilitats socials és fonamental perquè l'escola sigui realment inclusiva, per fomentar la cohesió de grup i el respecte cap als companys.
Sí, és una competència que servirà en tots els moments de la vida.
Perquè les emocions afecten a com els nens pensen, aprenen, senten o actuen independentment de les característiques individuals de cada infant.
Sí, per gestionar i conèixer les diferents personalitats.
L'ha de treballar com treballa totes les competències. És la base de la persona, de l'infant i la seva motivació.
Sí hem de tenir a tothom en compte i que tothom es senti bé a l'escola és necessari saber com es senten, que ho puguin comunicar, millorar...
Sí, la inclusió va més enllà de la integració, per tant no només s'haurà de treballar l'educació emocional, sinó que hi siguin competents.
Sí, ja que no només ens hem d'acceptar a nosaltres mateixos sinó que també a tothom. La competència emocional ens ajuda a millorar les habilitats socials, ja que tenim la necessitat de pertànyer a un grup, serà facilitador de la inclusió.
Sí, perquè és un vessant molt important de la persona.
Sí pens que per ser escola inclusiva els alumnes han de sentir que pertanyen i formen part d'un grup on es senten bé en l'àmbit emocional si no no crec sigui inclusió real....
Sí. Per la importància que té en l'àmbit competencial.
Perquè estam en un moment molt dolent emocionalment i cal ajudar-nos a treballar-ho entre tots.
Totalment. A través d'aquesta competència molts dels objectius d'inclusió s'assoleixen per complet i de forma quasi intuïtiva.

Font: Elaboració pròpia.

La novena pregunta fa referència a si el currículum hauria de contemplar l'educació emocional com una àrea més, a la figura 6 es veu que el 70% dels mestres varen contestar que sí, el 10% no i el 20% en alguns casos.

Figura 6: Resposta de la pregunta 9

30 respuestas

Font: Elaboració pròpia.

A la desena pregunta del qüestionari, el 100% afirmen que no podem considerar una educació inclusiva si no es té present l'educació emocional.

Per concloure, se'ls va demanar si el foment de la competència emocional dins l'aula produeix un millor aprenentatge, les respostes obtingudes es troben en la taula 14:

Taula 14: Respostes pregunta 11

Sí.
Totalment.
Estic convençut. Sense una estabilitat emocional difícilment poden plantejar-se altres objectius.
Sense cap dubte.
Sempre.
És imprescindible.
Està clar que perquè hi hagi aprenentatge hi ha d'haver un equilibri interior, un benestar, en l'alumne, i per assolir-lo és imprescindible el benestar emocional (de fet, els darrers estudis de la neurociència així ho indiquen).
Per suposat. Provoca bona predisposició per aprendre.
Sí perquè el benestar personal i emocional és indispensable.
Completament. Sentir-se bé, emocionalment tranquil, comprès per el grup d'iguals i per els mestres, en un clima de confiança i seguretat és la base per l'aprenentatge.
Per poder aprendre a un lloc, primer t'hi has de sentir còmode, a gust, escoltat, estimat...
En el moment que pensem com un ésser social, es produeix un millor aprenentatge quant estigui fonamentat

en la base de la persona.
I ben segura, si emocionalment estam bé l'aprenentatge està assegurat.
Sí, ajuda a integrar tothom de manera igualitària. Vull fer una observació: no crec que l'E.E. s'hagi de tractar com una àrea en si mateixa, sinó com un dels eixos vertebradors de l'ensenyament competencial i global.
Sí. Les emocions són part essencial de l'ésser humà, per tant no es poden obviar a cap procés d'aprenentatge i creixement. Però no han de ser una àrea, han de formar part de la metodologia, són el camí.

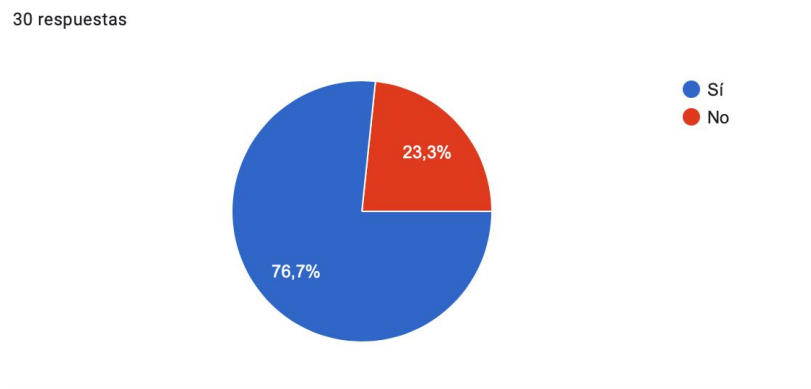
Font: Elaboració pròpia.

Enquesta de les famílies:

A continuació es poden observar els resultats de l'enquesta realitzada a les famílies del centre, en la qual varen participar 30 famílies.

A la primera pregunta, se'ls va demanar si sabien si al centre on anaven els seus fills treballaven l'educació emocional, el 76,7% va dir que sí, i el 23,3% va respondre que no, a la figura 7 es pot veure el resultat:

Figura 7: Resposta a la pregunta 1

Font: Elaboració pròpia.

A la segona qüestió se'ls va demanar si consideraven que l'educació inclusiva i emocional és important per la formació dels alumnes, varen respondre 29 famílies, algunes de les respostes es poden veure a la taula 15:

Taula 15: Respostes de la pregunta 2

Sí, por empatía, conciencia social, conocer las emociones ...

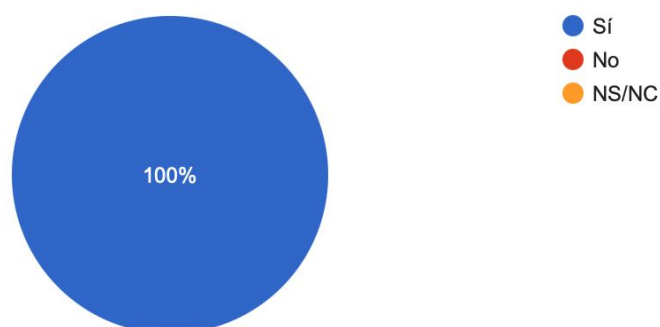
Para que ningún alumno se sienta discriminado por las diferencias en la capacidad de aprendizaje con el resto de compañeros y fortalecerlos emocionalmente.
Para desarrollarse como personas. Así se evitarían muchos traumas y complejos en según qué edades.
Muy importante es la clave de todo. Saber gestionar las emociones es vital para el desarrollo de la persona.
Sí. Es muy importante que los niños sepan identificar sus emociones, y también controlarlas. Además que sea inclusiva es primordial, porque al final todos los niños tienen que tener cabida en el centro.
Es muy necesaria para que aprendan a aceptar la diversidad y saber gestionar sus emociones.
Porque trabajar en conjunto la familia con la escuela, la diversidad, las emociones y la integración social es una parte muy importante para la formación de una persona.
Sí, ya que todos han de tener derecho a la educación con independencia de sus condiciones personales y además es muy importante para su futuro el enseñar al alumno a controlar y gestionar sus emociones.
Sí, porque es esencial que los alumnos se sientan bien emocionalmente para poder adquirir un aprendizaje significativo.
Para saber desenvolverse en la vida.

Font: Elaboració pròpia.

A la tercera pregunta, el 100% de les famílies varen afirmar que és important la formació dels docents en matèria d'educació inclusiva i emocional. Així ho podem veure a la figura 8:

Figura 8: Resposta de la pregunta 3

30 respuestas

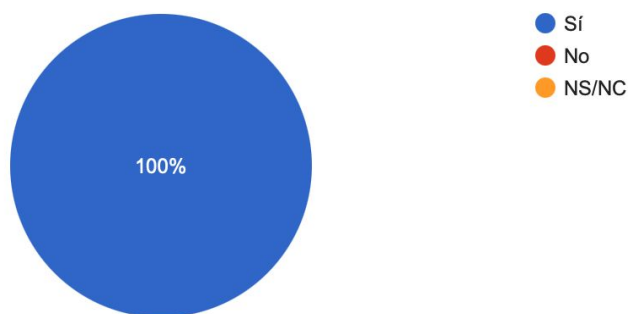

Font: Elaboració pròpia.

També, a la quarta pregunta el 100% de les famílies afirmaren que les emocions i l'aprenentatge estan relacionats. Així ho podem veure a la figura 9:

Figura 9: Resposta de la pregunta 4

29 respuestas

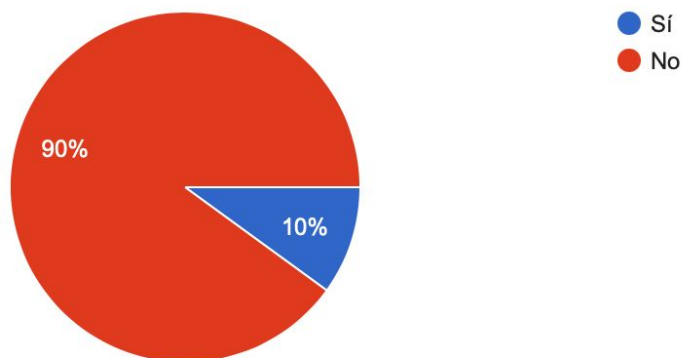

Font: Elaboració pròpia.

Pel que fa a la cinquena pregunta, el 90% de les famílies varen contestar que no podem considerar una educació inclusiva si no es té en compte l'educació emocional, i el 10% va contestar que sí, com es pot veure a la figura 10.

Figura 10: Resposta de la pregunta 5

30 respuestas

Font: Elaboració pròpia.

Per concloure el qüestionari, se'ls va demanar si per a ells era important que es treballi l'educació emocional a les aules, a la taula 16 tenim algunes respostes.

Taula 16: Respostes de la pregunta 6

Sí, porque además de aprender diferentes materias es importante que se desarrollen como personas.

Totalmente. Es muy importante saber canalizar los sentimientos para todos los aspectos de la vida y como no

en el aprendizaje.
Sí, para que los niños aprendan a empatizar.
Muy importante cuanto antes se trabajen las emociones más confianza y menos frustración sufrirán los niños y niñas.
Es importantísimo dar herramientas y estrategias a los niños que les permitan una mejor comprensión de ellos mismos y de los demás y para desenvolverse en los diferentes contextos o situaciones en los que se verán inmersos en el futuro.
Claro, estaría relacionado con la pregunta 2. Los niños tienen que saber identificar qué les ocurre, aceptar, controlar ... Sus emociones. Además eso también puede llevar a la empatía, las emociones se pueden relacionar muy significativamente con los valores.
Sí. Porque a veces, aunque en casa se trabaje el tema, escuchan más a uno de fuera, y tendría que ser una asignatura más. Si no entienden las emociones y no saben gestionarlas sus relaciones con todo lo que les rodea se ven dificultades.
Sí, porque es muy importante para el desarrollo integral de la persona.
Sí, ya que hoy por hoy suele haber niños con problemas en clase, sea de salud o bien por un entorno familiar que preocupe, por lo cual en estos casos necesitan esa ayuda, para conseguir normalizar las situaciones.
Es muy importante trabajar la educación emocional en las aulas, porque es esencial conocer las emociones de cada uno de ellos dentro del aula. De esta manera, podemos ayudarlos a gestionarlas y así, junto a los conocimientos adquiridos podrán obtener un aprendizaje más completo. Lo más importante es que los alumnos vayan contentos a clase.
Para mí es muy importante ya que el sentimiento del alumno afecta a este en el aprendizaje, en las ganas de ir al colegio y en su día a día en general.

Font: Elaboració pròpia.

A més, com s'ha esmentat anteriorment, també vaig realitzar presencialment una entrevista a la directora del CEIP Badies, aquesta està disponible a l'apartat dels annexos. D'aquesta manera podré contrastar la informació de les enquestes amb l'entrevista.

5. Conclusions.

L'educació emocional i inclusiva ja són dos factors imprescindibles que formen part del camí que hem de seguir construïnt cap a l'escola que volem, l'escola de tots i totes. La introducció d'aquests dos conceptes al sistema educatiu espanyol es va produir gràcies a lleis com la LOE (2006) d'aquesta manera (Lorenzo, 2009) ja afirma que amb aquesta llei es va produir un canvi significatiu cap a la inclusió, i per tant un canvi dins dels centres educatius (p.504).

La investigació realitzada mostra quina és la realitat del CEIP Badies pel que fa a les emocions i la inclusió. Com mostren els resultats, el centre té molt present que sense emocions no hi ha aprenentatge, ja ho indicava García-Retana (2012) "La IE repercute en

todos los ámbitos de la vida del individuo, de ahí la importancia y necesidad de incorporarla en los ámbitos educativos” (p.8).

Un dels primers objectius era investigar com es treballa l'educació emocional i inclusiva al centre, els resultats mostren que el CEIP Badies sol treballar l'educació emocional de manera transversal, aprofitant qualsevol situació que sigui adient per poder treballar-la. Encara així, hi ha docents que afirmen treballar l'educació emocional a tutoria. Bisquerra (2011) indica que “La educación emocional no tiene un espacio propio en el sistema educativo; se tiene que integrar dentro del curriculum de forma estratégica. Un espacio idóneo es la tutoría” (p.7). A més, solen treballar-la amb diferents dinàmiques que s'han esmentat a l'apartat anterior. Cal destacar, el joc com a forma de treballar l'educació emocional a les aules, recordem que al llarg de la història ja hi ha una sèrie d'autors que són partidaris dels jocs en l'aprenentatge, de tal manera (Dris, 2010), afirma que els jocs afavorien el procés socialitzador, produint una millora de la creativitat, augmentant la motivació, etc (p.7).

Un altre objectiu a tenir en compte, és el contrast d'opinió dels docents sobre el tema tractat. Però, m'agradaria fer referència en concret al currículum, ja que trobam diferents opinions. La directora del centre de Badies durant l'entrevista va dir que en aquest podem trobar molts aspectes d'educació emocional, tant a la introducció com en les diferents àrees, i el que s'ha de fer és cercar estratègies per poder aplicar-lo a l'aula, el problema radica en el fet que no solen ser programats ni avaluats pels docents. Per altra banda, el 70% de mestres pensen que el currículum hauria de contemplar l'educació emocional com a una àrea més, enfront del 10% que pensa que no, i el 20% que digueren en alguns casos, ja que indiquen que l'educació emocional s'hauria de tractar com un eix vertebrador de l'ensenyament competencial i global.

Pel que fa a l'objectiu de l'educació inclusiva, la pràctica docent s'ha de dur a terme assegurant la presència, participació i progrés de tots i totes. Així, trobam que el 90% del professorat del centre va assegurar que totes les activitats (incloses l'educació emocional) ho realitzen de forma inclusiva. D'aquesta manera tenen en compte (Rose i Meyer, 2002, citat a Alba, 2012) els principis del DUA, els quals els docents han d'oferir als alumnes múltiples mitjans de representació, múltiples mitjans d'acció i expressió i també oferir múltiples mitjans d'implicació, respectant així la diversitat (p.19). Un altre aspecte relacionat amb aquest tema és la formació dels docents per poder dur aquesta inclusió a l'aula. Al CEIP Badies, la majoria dels docents han realitzat formacions en educació inclusiva o emocional. A més, l'enquesta realitzada a les famílies amb l'objectiu de contrastar informació, s'ha pogut

observar que aquestes, també troben molt necessari aquest tipus de formació en els mestres per poder formar completament a les persones que formaran la futura societat. Muntaner-Guasp (2009) indica la importància de la formació dels docents “La formación trae consigo una mejora del proceso de enseñanza-aprendizaje desarrollado por estos profesores, pues descubren fórmulas para responder de forma más útil y adaptada a todos sus alumnos” (p.138). M’agradaria afegir, que es tracta d’un centre educatiu on no només tenen en compte la inclusió dels alumnes i docents, també treballen conjuntament amb les famílies, la majoria d’aquestes saben que al centre es treballa l’educació emocional i a més estan convidats a formacions que realitza l’escola per a les famílies.

Fent referència a l’objectiu d’identificar si realment és necessària l’educació emocional com a recurs per aconseguir una completa formació dels alumnes, els docents del CEIP Badies afirmen que l’ensenyança de la competència emocional dins l’aula és molt necessària. Tots els mestres coincideixen a dir que és imprescindible que l’escola inclusiva treballi la competència emocional per formar a persones competents i emocionalment intel·ligents. Andrés-Viloria (2005) ja indica que l’educació emocional té com a objectiu “El desarrollo de la personalidad integral del individuo. Esto incluye el desarrollo de competencias emocionales: promover actitudes positivas ante la vida, habilidades sociales y empatía, de cara a posibilitar unas mejores relaciones con los demás” (p.110). A més, les emocions estan relacionades amb l’aprenentatge, tots els docents i també les famílies del centre són conscients que per tenir un bon rendiment i aprenentatge és necessari el benestar personal i emocional. Aquest aspecte ja ho confirmen els estudis de neurociència aplicada a l’educació. Alguns d’aquests estudis mostren, Ortiz (2009) “Las emociones van a generar un estado positivo o negativo hacia el aprendizaje, puesto que son capaces de activar neurotransmisores que afectan a nuestro sistema respiratorio, a nuestra temperatura, al ritmo cardíaco, etc” (p.175). A més, s’indica que:

El cuerpo proporciona una base de referencia para la mente, es decir, los estados corporales son determinantes para el pensamiento. Procede, por tanto, subrayar la importancia que tiene esto en el ámbito escolar, y a advertir lo atentos que deberían estar los profesores a fin de mantener un equilibrio de su estado corporal entre sus alumnos (Damasio, 1996, citat en Ortiz, 2009, p.175).

Per concloure, la investigació duta a terme, ha permès conèixer quina és la realitat del CEIP Badies. Una escola que té molt present l’educació inclusiva i emocional a les seves aules i on

els docents estan compromesos en oferir aquesta formació als seus alumnes. Tenen molt clar que sense emocions no hi ha aprenentatge i que sense inclusió no hi ha una educació de qualitat. A més, tots els docents són conscients de la importància de l'educació emocional i inclusiva a l'aula, i que aquesta es realitzi pensant en la diversitat mitjançant jocs, activitats o dinàmiques que motivin a tot l'alumnat. Així i tot, es poden observar diferències d'opinions entre el professorat pel que fa a la qüestió de si s'hauria de considerar l'educació emocional com a una àrea més. No obstant això, l'escola cerca estratègies per aplicar a les seves aules aquells aspectes emocionals que actualment trobam dispersos pel currículum. Un altre aspecte molt important és la importància de la veu de les famílies en el centre, ja que treballen de forma conjunta participant en activitats i formacions, d'aquesta manera ajuden en la construcció d'una escola per a tots. Això indica que tota la comunitat educativa del CEIP Badies, continuarà apostant per una escola inclusiva a les seves aules i incrementarà el treball de les competències emocionals al centre, com a principal element de desenvolupament humà.

6. Referències bibliogràfiques.

- Ainscow, M. (2003). Desarrollo de sistemas educativos inclusivos. En: *Las respuestas a las necesidades educativas especiales en una escuela vasca inclusiva*. Gobierno Vasco. Vitoria. 19-36. Disponible en: <https://www.uv.es/magarpa3/O-E/OtrosMateriales/Actas%20Congreso-ANEE-Pais%20Vasco.pdf#page=17>
- Alba-Pastor, C., Sánchez-Serrano, J.M. i Zubillaga, A. (2014). Diseño Universal para el Aprendizaje (DUA). Pautas para su introducción en el currículo. 1-45.
- Alba-Pastor, C. (2012). Aportaciones del Diseño Universal para el Aprendizaje y de los materiales digitales en el logro de una enseñanza accesible. 1-13. Disponible en: <http://diversidad.murciaeduca.es/publicaciones/dea2012/docs/calba.pdf>
- Andrés-Viloria, C. (2005). La educación emocional en edades tempranas y el interés de su aplicación en la escuela. Programas de educación emocional, nuevo reto en la formación de los profesores. *Tendencias pedagógicas*, 10, 109-123. Disponible en: https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/4739/31241_2005_10_05.pdf

- Armstrong, T. (2017). *Inteligencias múltiples en el aula. Guía práctica para educadores*. Paidós Educación. Disponible en: <http://843008.glagla-shoes.de/descargar/843008/Inteligencias%2Bmúltiples%2Ben%2Bel%2Baula%253A%2Bguía%2Bpráctica%2Bpara%2Beducadores.pdf>
- Bell-Rodríguez, R., Illán-Romeu, N. i Benito-Martínez, J. (2010) Familia-Escuela-Comunidad: pilares para la inclusión. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 69 (24,3), 47-57.
- Bisquerra, R. (2012). Diversidad y escuela inclusiva desde la educación emocional. 1-9. Disponible en: <https://diversidad.murciaeduca.es/publicaciones/diversa2011/docs/bisquerra.pdf>
- Blasco-Hernández, T. i Otero-García, L. (2008). Técnicas conversacionales para la recogida de datos en investigación cualitativa: La entrevista (I). *Nure investigación*, 33, 1-5. Disponible en: <https://www.nureinvestigacion.es/OJS/index.php/nure/article/view/408/399>
- Booth, T. i Ainscow, M. (2011). *Guía para la Educación Inclusiva*. Fuhem.
- Bruner, J. (1960). *El proceso de la educación*. México: Unión Tipográfica Editorial Hispano-Americana
- Cabello, R., Ruiz, D., Fernández, P. (2010). Docentes emocionalmente inteligentes. *Revista Electrónica Interuniversitaria de Formación del Profesorado*. 13 (1). Recuperat de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3163455>
- Casassus, J. (2006). *La educación del ser emocional*. (1a ed.). Universidad Virtual del Instituto Tecnológico de Monterrey, México: Ediciones Castillo.
- Dettoni Serrano, P. (2017). *Programa d'acompanyament educatiu. Educació emocional. Guia d'intervenció*.
- Dris-Ahmed, M. (2010). Importancia del juego en educación infantil y primaria. *Innovación y experiencias educativas*. 35. p.7. Recuperat de: https://archivos.csif.es/archivos/andalucia/ensenanza/revistas/csicsif/revista/pdf/Numero_35/MARIE_N_DRIS_2.pdf
- Dueñas-Buey, M. (2002). *Importancia de la inteligencia emocional: un nuevo reto para la orientación educativa*. Educación, XXI, (005) Recuperat de: <https://www.redalyc.org/pdf/706/70600505.pdf>
- Duran, D., Echeita, G., Giné, C., Miquel, E., Ruiz, C. i Sandoval, M. (2005). Primeras experiencias de uso de la Guía para la evaluación y mejora de la educación inclusiva (index for inclusion) en el estado español. *Revista electrónica iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación*, 3 (1), 464-467. Recuperat de:

https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/660873/REICE_3_1_43.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Echeita, G. i Sandoval, M. (2007). Una herramienta para trabajar hacia una educación inclusiva: guía para la evaluación y mejora de la educación inclusiva. 7-16.

García, E., Gil, J. i Rodríguez, G. (1996). Proceso y fases de la investigación cualitativa. *Academia.edu*. Disponible en: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/48186938/02_Proceso_y_fases_investigacion_cualitativa.pdf?1471652717=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DPROCESO_Y_FASES_DE_LA_INVESTIGACION_CUAL.pdf&Expires=1608198972&Signature=ajnHy0NXb~jPsA4Q1E0tVBG5cD9hL2BPB4EbljbAWpNPrExfsunht3ke--ffK6GbvOnc5WfO83kwmo9Ps~ZUAWBo9q~aJ~ZxFX9jLJzp9kTqdiKeruFCufKGo4TNyyUHFmwJJPNrCb9O8hGoATC8kzHCy~BuwUOM3x~LfkjHn91JisgP1NhaGayiIgoL4RTVU~OFkeG-2Vr17OSL6pvW98HIG2MHPoBGAfhXCiZdda2euHpxZ6RgNBfNuO-1K2neEqCvAAuDGROys1xuZ5Haw3eJXY1CLNO1p~i0ZHkyBJBFxSUHZ7ixoYxmluThroEGZ-UDvKI9sYlwHYhvYGz5O_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

García-Alcaraz, F., Alfaro-Espín, A., Hernández-Martínez, A. i Molina-Alaracón, M. (2006). Diseño de cuestionarios para la recogida de información: metodología y limitaciones. *Revista Clínica de Medicina de Familia*, 1(5), 232-236. Disponible en: <https://www.redalyc.org/pdf/1696/169617616006.pdf>

García, L., Escalante, L., L.G., Escandón, M.C., Mustri, A. i Puga, I. (2000). *Proceso de Enseñanza-Aprendizaje*. Document de treball SEP. Recuperat de: <https://educativopracticas.files.wordpress.com/2014/05/proceso-de-enseñanza-aprendizaje.pdf>

García-Retana, J.A. (2012). La educación emocional, su importancia en el proceso de aprendizaje. *Revista Educación*, n°36 (1), 1-24. Disponible en: <https://www.redalyc.org/pdf/440/44023984007.pdf>

García-Rubio, J. (2017). Evolución legislativa de la educación inclusiva en España *Revista Nacional e Internacional de Educación Inclusiva*, volumen (10), 251-264. Disponible en: <https://revistaeducacioninclusiva.es/index.php/REI/article/view/271/286>

Gardner, H. (1994). *Estructuras de la mente. La Teoría de las inteligencias múltiples*. México: Fondo de Cultura Económica.

Guevara-Alban, P., Verdesoto-Arguello, A. i Castro-Molina, E. (2020). Metodologías de investigación educativa (descriptivas, experimentales, participativas, y de investigación-acción). *RECIMUNDO*, 4(3), 163-173. Disponible en: <http://www.recimundo.com/index.php/es/article/view/860>

Ley Orgánica 2/2006, de 3 de Mayo, de Educación. BOE nº 106 de 4 de Mayo de 2006.

Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. BOE nº 295, de 10 de diciembre de 2013.

Lorenzo, J.A. (2009). Perspectiva legal de la Educación Especial en España (1970-2007). Hacia la plena integración educativa y social de las personas con discapacidad. En *El largo camino hacia una educación inclusiva: XV coloquio de Historia de Educación*. Pamplona, v.1; p. 495-509

López-Melero, M. (2016). La LOMCE, un cuadro tenebroso que no responde a la diversidad. *Revista Educación, Política y Sociedad, nº1 (2)*, 163-182. Disponible en: https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/674645/REPS_2_8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

López-Chamorro, I. (2010). El juego en la educación infantil y primaria. *Revista de la educación en Extremadura*. 19-34. Disponible en: <http://educacioninicial.mx/wp-content/uploads/2017/11/JuegoEIP.pdf>

Maiz, F., Meza, M., i Suárez, J. (2010). *Inteligencias múltiples: una innovación pedagógica para potenciar el proceso de enseñanza aprendizaje*, 25 (1), 81-94. Disponible en: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5330850>

Marta Bustos. (2016). *Las emociones son los motores con los que nos movemos* (imatge) <https://integrasaludtalavera.com/emociones-y-salud/>

Merchán, I.M., Bermejo, M.L. i González, J. (2014). Eficacia de un programa de Educación Emocional en Educación Primaria. *Revista de estudios e investigación en psicología y educación, 1 (1)*, 91-99. Disponible en: https://www.researchgate.net/profile/Maria_Bermejo7/publication/337654053_Effectiveness_of_an_Emotional_Intelligence_Program_in_Elementary_Education/links/5de2a410a6fdcc2837faa171/Effectiveness-of-an-Emotional-Intelligence-Program-in-Elementary-Education.pdf

Ministerio de Educación y Formación Profesional (2020) *Proyecto de Ley Orgánica por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de Mayo, de Educación*. Disponible en: <https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:f19685f1-0260-4926-b043-768d82ed09e0/bocg-d-14-113-983-senado.pdf>

Muntaner-Guasp, J.J. (2009). *Escuela y discapacidad intelectual*. Editorial MAD. 35-49.

Ortiz, T. (2009). *Neurociencia y educación*. Alianza Editorial

Programació General Anual. (2020). *PGA 20-21 del CEIP Badies*.
https://drive.google.com/file/d/1sgB_-qDn2nN9mQMfINnYgTSoiY0ASq2E/view

Platón. (Sense data). *Todo aprendizaje tiene una base emocional* (imatge)
<https://www.pinterest.es/pin/73676143883019421/>

Real Academia Española. (s.d.). Investigar. En diccionari de la llengua espanyola. Disponible en:
<https://dle.rae.es/investigar?m=form>

Real Academia Española. (s.d.). Investigación. En diccionari de la llengua espanyola. Disponible en:
<https://dle.rae.es/investigación?m=form>

Ruiza, M., Fernández, T. y Tamaro, E. (2004). Biografia de Howard Gardner. En *Biografías y Vidas. La enciclopedia biográfica en línea*. Barcelona (España). Disponible en https://www.biografiasyvidas.com/biografia/g/gardner_howard.htm el 23 de novembre de 2020.

Sánchez-Ávila, M. (2018). *Educando emocionalmente en la diversidad: Propuesta práctica basada en el Diseño Universal para el Aprendizaje (DUA)* (Treball de fi de màster, UCA). Disponible en:
<https://rodin.uca.es/handle/10498/20700>

Therer, J. (1998). Styles d'enseignement, styles d'apprentissage et pédagogie différenciée en sciences. *Informations Pédagogiques*, 40.

7. Annexos.

❖ Annex 1

Entrevista a la directora del CEIP Badies

Objectiu de l'entrevista: L'objectiu d'aquesta entrevista és conèixer com es treballa l'educació emocional i inclusiva a les aules del CEIP Badies i l'opinió de la directora respecte al tema.

Presentació: Bon dia, som n'Andrea Ruiz, vaig ser exalumna, alumna en pràctiques d'aquesta escola i estic fent el meu treball de fi de grau sobre l'educació emocional i educació inclusiva a les aules de primària. En concret, l'objectiu del treball és saber quina és la realitat sobre aquests aspectes a l'escola de Badies.

Entrevista:

1) A l'escola es treballa l'educació emocional? En cas afirmatiu, en quines àrees es treballa?

Nosaltres treballam l'educació emocional, no ho treballam a cap àrea perquè fa uns anys ens vàrem formar en educació emocional amb en Raül Genovés, i el que vàrem fer va ser un programa en educació emocional. Aleshores tenim diferents moments per treballar l'educació emocional, com per exemple a filosofia 3/18 o quan feim les tutories. És a dir, no tenim una hora concreta d'educació emocional.

2) Les famílies saben si al centre es treballa l'educació emocional?

Sí, les famílies ho saben perquè quan ens vàrem formar en educació emocional vàrem fer una part de formació amb famílies. A més, en Raül Genovés els hi va fer dues sessions, per tant ells coneixen quines són les línies de funció que tenim a l'escola.

3) Es treballa l'educació emocional de manera inclusiva, assegurant la presència, participació i progrés de tots i totes, és a dir, pensant en activitats dissenyades per a tots els alumnes?

Evidentment. Partim de la idea que som una escola on la inclusió la contemplam com una manera de ser de totes les persones, tots som diferents. Per tant, els infants que es troben amb més dificultats estan inclosos dins els programes, si no no faríem aquests programes. No feim res a l'escola que no pugui servir per tots.

4) Amb quines dinàmiques o de quina manera es treballa la intel·ligència emocional a les aules o al centre en general?

Nosaltres quan vàrem fer el projecte d'educació emocional contemplàvem el que era l'alfabetització emocional, destreses emocionals, per tant, tenim activitats pensades per cada un dels diferents blocs d'aquest programa. Pel que fa a les dinàmiques, moltes de les que utilitzam coincideixen amb les dinàmiques d'aprenentatge cooperatiu, després també tenim propostes de sa biblioteca, com és el llibre estimadíssim i llibres amb els quals es pot treballar aspectes d'educació emocional.

5) Als documents de centre es té present l'educació emocional i inclusiva?

Si, tenim clar que si un alumne no s'emociona per aprendre, no aprèn. Per tant, qualsevol proposta parteix de la seva motivació i emoció.

6) Consideres que és important que es treballi l'educació emocional a les aules? Per què?

Jo pens que avui en dia ha entrat de ple a les aules. Abans pareixia que els nins només venien a omplir el cap de continguts i ara veim que les emocions són una part molt important i educable. Al final perquè siguis feliç has d'estar bé emocionalment, no és només saber coses, per tant això s'ha d'educar. S'ha d'educar que el nin sàpiga quines emocions sent en cada moment i poder-les canalitzar, expressar i controlar.

7) Has realitzat alguna formació en educació inclusiva o educació emocional? A l'escola s'han dut a terme formacions d'aquests tipus?

Si vàrem fer tot el claustre una formació, específica en educació emocional i també en educació inclusiva hem fet altres formacions.

8) L'escola inclusiva ha de treballar la competència emocional? Per què?

Si, pens que quan parlam d'inclusió el primer que s'ha de fer és conèixer-se a un mateix i per fer-lo necessites treballar les teves emocions. Per tant, si partim de la idea que tots som diferents, tothom ha d'acceptar les seves diferències i ha de saber que les seves diferències són també per construir.

9) El currículum hauria de contemplar l'educació emocional com una àrea més per fomentar el desenvolupament de la competència emocional per a la completa formació de l'alumne?

Jo pens que si llegim bé el currículum, sobretot la introducció i les diferents àrees, podem trobar molts aspectes d'educació emocional, el que passa és que la gran majoria de les vegades no s'avaluen i no es tenen en compte com a objecte de ser programats i treballats a l'aula. En aquest centre, afortunadament es té una mica més clar, però jo pens que el currículum (sobretot les introduccions) donen peu a poder treballar-les. El que també sol passar, és que encara pensam amb aquell currículum tancat, i el que s'ha de saber fer és separar el que és important, d'allò que no és important. Moltes vegades pensam que l'important són les coses que estudiàvem abans quan anàvem a escola i això no és cert.

10) Podem considerar una educació inclusiva si no té present o no es treballa l'educació emocional?

Jo pens que va tot junt, no pots separar a una persona de les seves emocions i d'allò que sent. Va tot junt.

11) Quines coses es podria millorar al centre o quines coses aplicareu en un futur pel que fa a l'educació emocional i inclusiva?

Jo pens que una cosa molt important és el tema de l'educació-família, és a dir formació amb la família. Les famílies continuen pensant que això és un tema d'hàbits i a més encara continuen pensant que l'alumne va bé quan supera una sèrie de proves, o quan va aprovant les àrees. I no li donen tanta importància a la part emocional, realment els problemes que tenim a l'escola són per aquest tema. Sobretot s'ha d'acceptar que no tothom és igual per arribar allà mateix, no tots parteixen de la mateixa base i això a les famílies els hi costa molt i no ho accepten. No accepten que un altre pugui tenir millors resultats.

12) Finalment, creus que el foment de la competència emocional dins l'aula produeix un millor aprenentatge?

Totalment, qualsevol persona que no s'emociona amb allò que aprèn no ho aprèn com toca. És a dir, les persones aprenem perquè ens motivam, perquè tenim curiositats, pels nostres interessos, etc. I això evidentment és emoció. Si no hi ha emoció, no hi ha aprenentatge.

❖ **Annex 2**

Enllaç a les enquestes.

-Enllaç a les enquestes dels docents: [Enllaç docents](#)

-Enllaç a les enquestes de les famílies: [Enllaç famílies](#)